



Outi Kivistö ja Iris Sotamaa

Helsinki

Sosionomi (AMK)-Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja,

Varhaiskasvatuksen opettaja

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Opinnäytetyö, 2019

KATSOMUSDIALOGI VANTAAN VARHAISKAS- VATUKSESSA

**Ev.lut. seurakunnat kaupungin varhaiskasvatuksen katsomus-
kasvatuksen yhteistyökumppanina**



TIIVISTELMÄ

Kivistö Outi, Sotamaa Iris

Vantaan ev.lut. seurakunnat kaupungin varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen yhteistyökumppanina

59 s., 3 liitettä.

Toukokuu, 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK) – kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja, varhaiskasvatuksen opettaja

Opinnäytetyön yhteistyökumppanit olivat Vantaan kaupunki ja Vantaan ev.lut. seurakunnat. Opinnäytetyön lähtökohtana oli tarkastella ja kehittää Vantaan ev.lut. seurakunnan ja kaupungin varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä. Kaupungin varhaiskasvatus ja ev.lut. seurakunnat ovat laatineet yhteistyölle strategiset painopisteet vuosille 2018–2020. Opinnäytetyön tavoitteena oli katsomusdialogin vahvistaminen varhaiskasvatuksen eri tasoilla Vantaalla. Opinnäytetyön tavoiteltu vaikuttavuus oli vahvistaa ja mallintaa sekä varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen yhteistyötä, että katsomuskasvatuksen osaamista Vantaalla. Opinnäytetyö tehtiin kahdesta osasuorituksesta muodostuvana parityönä. Opinnäytetyö oli luonteeltaan kehittämisprojekti. Toisessa osasuorituksessa pilotoitiin ja mallinnettiin kasvattajien välistä katsomusdialogia kolmessa erilaisessa tilaisuudessa ja toisessa kehitettiin Katsomusten aarrelaatikko -menetelmä varhaiskasvattajien käyttöön.

Uusi varhaiskasvatuslaki astui voimaan vuonna 2017 ja uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vuonna 2016. Varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on antaa kaikille lapsille valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapset tutustuvat kaikkiin lapsiryhmässä läsnä oleviin katsomuksiin.

Vantaan ev.lut. seurakunnat ovat jo vuosia tehneet monipuolista, laaja-alaista ja pitkäjänteistä yhteistyötä Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Uusi varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toivat muutoksia varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Siksi seurakunnan ja kaupungin yhteistyötä oli tarkasteltava uudella tavalla ja siihen tarvittiin uusia menetelmiä ja toimintatapoja.

Asiasanat: varhaiskasvatus, varhaiskasvatussuunnitelma, katsomuskasvatus, uskontodialogi, katsomusdialogi, sensitiivisyys

ABSTRACT

Kivistö Outi, Sotamaa Iris

Evangelical Lutheran Church of Vantaa as the partner on the inter-worldview dialogue education in the City of Vantaa.

59 p., 3 appendices

May, 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The co-operators of the thesis were the City of Vantaa and the Evangelical Lutheran Parish Union of Vantaa. The aim of the thesis were to examine and improve the co-operation between the Vantaa Evangelical Lutheran parishes and the City of Vantaa. The early childhood education of the city and the Evangelical Lutheran parishes developed the main strategic points of the co-operation for the years 2018–2020. The aim of the thesis was to confirm the inter-worldview dialogue at all levels of the early childhood education in Vantaa. The aim of the thesis was to confirm and model both the co-operation of the inter-worldview dialogue and to confirm the knowledge of the inter-worldview dialogue education in Vantaa. The thesis was done in pairs and has two parts. The thesis was a development project. At the first part of the project was piloted and modelled the inter-worldview dialogue between the educators in three various events and in the second part was created the Treasure box of the method called Worldviews for the use of the educators.

The new law of early childhood education came into force 2017 and the new basics of the early childhood educational plans 2016. According to those laws one aim is to give all children the ability to understand and respect the common cultural heritage, and ones linguistic, cultural, religious and ethical background. According the basics of the early childhood education plan children get acquainted with all the ethical variations present at the child group.

The Evangelical Lutheran parishes of Vantaa have made versatile, extensive and long-term cooperation with the early childhood education on the City of Vantaa. The new laws and plans of the early childhood education brought changes how to bring out the inter-worldview dialogue education of the early childhood. That is why we had to consider the co-operation between the parishes and the city in a new way and we needed new methods and procedures.

Keywords: Early childhood education, religion education, religion dialogue, dialogue on worldviews, sensitivity

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 VARHAISKASVATUKSEN KATSOMUSKASVATUS.....	6
2.1 Varhaiskasvatus.....	6
2.2 Katsomuskasvatus	9
2.3 Katsomussensitiivisyys	13
2.4 Uskonto- ja katsomusdialogi	15
3 VANTAAN VARHAISKASVATUS	18
3.1 Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman katsomuskasvatus	19
3.2 Vantaan ev.lut. seurakuntien strategia 2020	21
3.3 Vantaan varhaiskasvatuksen ja ev.lut. seurakuntien yhteistyö	23
4 OPINNÄYTETYÖMME TAVOITTEET.....	31
5 PROSESSIN KUVAUS, SOVELLETUT MENETELMÄT JA TULOKSET ..	33
5.1 Kasvattajien välisen katsomusdialogin vahvistaminen.....	33
5.1.1 Alueelliset johtoryhmät.....	34
5.1.2 Paikallisten kasvattajien tapaaminen	36
5.1.3 Henkilöstökoulutus.....	40
5.2 Katsomusdialogin vahvistaminen lapsiryhmässä	41
5.2.1 Pedagogiset tausta-ajatukset työskentelylle	41
5.2.2 Ohjeet Katsomusten aarrelaatikko -materiaalin käyttöön.....	44
6 POHDINTA.....	46
6.1 Eettiset näkökulmat ja ammatillinen kasvu.....	46
6.2 Arviointi	49
6.3 Johtopäätökset.....	50
LÄHTEET	52
LIITE 1. Yhteistyön strategiset painopisteet.....	57
LIITE 2. Merkityksellisiä kohtaamisia kutsu.....	58
LIITE 3. Katsomusten aarrelaatikko –menetelmä	59

1 JOHDANTO

Kulttuurinen moninaisuus on arkinen osa nykylasten maailmaa. Sekä media, että lisääntyvä matkustelu muokkaavat lasten elämää yhä globaalimmaksi. Lisäksi maahanmuuttajataustaisten lasten osuus varhaiskasvatuksen piirissä on kasvanut. (Eerola-Pennanen 2017, 236.)

Monipuolinen ja laaja eri uskontojen ja katsomusten tunteminen antaa hyvät edellytykset kohdata eri katsomuksia edustavia ihmisiä. Oman identiteetin tunteminen antaa lähtökohdan aitoon suvaitsevaisuuteen ja toisten kunnioittamiseen. Muiden katsomusten keskeisiin piirteisiin tutustuminen, oman katsomuksen tuntemisen rinnalla, antaa parhaita välineitä käydä katsomusdialogia. Katsomusdialogin tavoitteena on luoda parempaa ymmärrystä maailmankatsomusten moninaisuudesta.

Uusi varhaiskasvatustalaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toivat muutoksia varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen pedagoginen toiminta-ajatus on luonteeltaan inklusiivinen ja integroitu. Sen tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea kunkin lapsen kulttuurisen ja katsomuksellisen identiteetin kehittymistä. Katsomus-sensitiivisyydellä tarkoitetaan kasvatusotetta, jossa erilaiset katsomukset kohdataan myönteisellä tavalla ja niille annetaan tilaa sekä arjen toiminnassa että keskusteluissa. Katsomussensitiivisyyden tulisi olla osa päiväkodin yhteistä arvoperustaa.

Uuden varhaiskasvatustalain (2017) ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaisesti katsomuskasvatus on lasten oikeus ja kuuluu varhaiskasvatuksen kasvattajien perustehtäviin päiväkodeissa. Aihe on ajankohtainen sekä kunnan varhaiskasvatuksessa sekä seurakunnissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapset tutustuvat kaikkiin lapsiryhmäs-

sä läsnä oleviin katsomuksiin ja seurakunnat voivat toimia varhaiskasvatuksen yhteistyökumppanina. Uusi varhaiskasvatustalaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toivat sellaisia muutoksia varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen toteuttamiseen, että seurakunnan ja kaupungin yhteistyötä on tarkasteltava uudella tavalla ja siihen tarvitaan uusia menetelmiä ja toimintatapoja.

Opinnäytetyömme käsittelee varhaiskasvatuksen ja ev.lut. seurakuntien välistä katsomuskasvatukseen liittyvää yhteistyötä. Opinnäytetyön yhteistyökumppanit ovat Vantaan kaupungin varhaiskasvatus ja Vantaan ev.lut. seurakuntayhtymä. Työskentelemme molemmat Vantaan seurakunnissa: Iris Sotamaa kasvatusasian sihteerinä seurakuntayhtymässä ja Outi Kivistö Vantaankosken seurakunnassa nuorisotyönohjaajana. Opinnäytetyömme tavoitteena on vahvistaa varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen yhteistyörakennetta ja katsomuskasvatuksen osaamista Vantaalla. Opinnäytetyömme arvopohjana on katsomusten kunnioitus ja arvostaminen.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen kehittämistehtävä ja teemme sen pari-tiönä. Opinnäytetyömme koostuu kahdesta eri osasuorituksesta, mutta teo-reettinen viitekehiksemme on yhteinen. Ensimmäinen osa muodostuu Iris Sotamaan pilotoimasta Vantaan varhaiskasvatuksen kasvattajien välisen dia-login vahvistamisesta. Tämä liittyy Vantaan ev.lut. seurakuntien ja Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen vuonna 2018 laatimien yhteistyön strategis-ten painopisteiden mukaiseen uuteen toimintatapaan. Toinen osa on Outi Kivistön tekemä varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen tueksi kehittämä materiaali. Tämä materiaali, joka on opinnäytetyön tuoteosa, on tarkoitettu sekä varhaiskasvatuksen henkilöstölle että ev. lut. seurakuntien työntekijöille lapsiryhmien katsomuskasvatuksen toimintatuokioiden tueksi

2 VARHAISKASVATUKSEN KATSOMUSKASVATUS

2.1 Varhaiskasvatus

Yhteiskunnan antama varhaiskasvatus perustuu 1.9.2018 voimaan tulleen varhaiskasvatuslakiin (L 540/2018). Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jonka tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuslakia sovelletaan kunnan, kuntayhtymän sekä muun palvelujen tuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen, jota annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.

Vuoden 1973 päivähoitolaki määrittäi päivähoiton vanhempien oikeudeksi, mutta uusi varhaiskasvatuslaki määrittää varhaiskasvatuksen lapsen oikeudeksi ja merkitykselliseksi vaiheeksi elinikäisen oppimisen ja kasvun polulla. Tämän lain muutoksen myötä varhaiskasvatus siirtyi sosiaalitoimen hallinnon alaisuudesta osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. (Tarkka 2017, 23.) Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatus on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista ja siinä painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja ehkäisee syrjäytymistä. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta. (Opetushallitus 2016, 8, 14.)

Varhaiskasvatuslaki (L 540/2018) määrittelee varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyviä käytännön velvollisuuksia, henkilökunnan kelpoisuutta, oppimisympäristöjä sekä kunnan tarjoamia varhaiskasvatuspalveluita. Laissa määritellään varhaiskasvatukselle kymmenen lapsen oppimiseen, kehitykseen, pedagogiikkaan, tuen tarpeisiin ja osallisuuteen liittyvää tavoitetta. (L 540/2018, luku 1. 3§.) Esiopetuksesta ja sen järjestämisestä säädetään pe-

rusopetuslaissa (L 628/1998). Kunta on velvollinen järjestämään esiopetustansa alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 on opetushallituksen varhaiskasvatustalain perusteella antama valtakunnallinen ja oikeudellisesti velvoittava määräys. Suunnitelman tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. (Opetushallitus 2016, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelman arvoperusta perustuu YK:n lapsenoikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustalain sekä YK:n vammaisten oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. Arvoperustan muodostavat lapsuuden itseisarvo, ihmisenä kasvaminen, lapsen oikeudet, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus, perheiden monimuotoisuus sekä terveellinen ja kestävä elämäntapa. Jokaisen varhaiskasvatukseen osallistuvan oma arvopohja saa näkyä, esimerkiksi suhde uskoon. Tämä tekee näkyväksi yksilöiden erilaisuuden ja erilaisten arvojen kunnioittamisen ja hyväksymisen. (Ahonen 2017, 31.)

Alla oleva kuvio yksi havainnollistaa varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kokonaisvaltaisuuden ja toiminnallisuuden. Pedagogiikka rakentuu kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden ympärille. Pedagogiikka ilmenee kaikissa varhaiskasvatuksen tilanteissa, niin lasten ja henkilöstön vuorovaikutuksessa, yhteisessä toiminnassa, leikkihetkissä kuin eteisessä, ulkoilussa ja ruokailussa. Pedagogiikka on tavoitteellista ja tukee lapsen osallisuutta. Varhaiskasvatussuunnitelmien oppimiskäsitys perustuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Varhaiskasvatussuunnitelman viisi oppimisen aluetta ohjaavat henkilöstöä monipuoliseen ja eheytyttyyn pedagogiseen toimintaan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Nämä oppimisen alueet ovat 1) kielten rikas maailma, 2) ilmaisun monet muodot, 3) minä ja meidän yhteisömme, 4) tutkin ja toimin ympäristössäni sekä 5) kasvan, liikun ja kehityn. Oppimisen lähtökohdat ovat lasten aiem-

missä kokemuksissa, mielenkiinnon kohteissa ja osaamisessa. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. (Opetushallitus 2016, 8, 18–21, 39.)



Kuvio 1. Pedagogisen toiminnan viitekehys. (Opetushallitus, 2016, 36.)

Esiopetus toteutetaan valtakunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja leikki on vahvasti läsnä toiminnassa. Esiopetuksen tavoitteena on antaa lapsille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja, parantaa lapsen oppimisedellytyksiä sekä tukea lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten kielelliset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. (L 628/1998, luku 2. 4§; Opetushallitus 2014, 8, 12–14.)

2.2 Katsomuskasvatus

Nykyiseen varhaiskasvatussuunnitelman katsomuskasvatukseen on päädytty monien vaiheiden kautta. Historian tarkastelussa on nähtävissä yhteiskunnan muuttumista, kasvatuksen ihanteiden muuttumista ja toteuttamisesta vastaavien instituutioiden muuttumista. Viime vuosisadan alusta aina 1950 -luvulle asti kasvatuksen kristillistä pohjaa ja rakentumista uskonnolliselle ajattelulle pidettiin itsestäänselvyytenä. Ensimmäisen päivähoitolain astuttua voimaan vuonna 1973 alkoi yhteiskunnallinen keskustelu uskontokasvatuksen asemasta päivähoitossa. Laki lasten päivähoitosta (304/83) määritteli lapsen uskonnollisen kasvatuksen osaksi päivähoiton kokonaisuutta ja kristillinen kasvatus muuttui yhteiskunnan tavoitteista nousevaksi uskontokasvatukseksi. (Lamminmäki-Vartia 2010, 7–8.)

Uuden varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä termi uskontokasvatus muuttui termiksi katsomuskasvatus. Katsomuskasvatuksessa on kyse maailmankatsomuksesta, joka voi olla yhteydessä johonkin uskontoon tai olla uskonnoton. Näin ollen katsomuskasvatus on yläkäsite, jonka alle uskontokasvatus kuuluu. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus on sitouttamatonta, mikä tarkoittaa sitä, että katsomuksia tarkastellaan tasaveroisina arvottamatta niitä, eikä lasta saa varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa ohjata mihinkään katsomukseen eikä katsomuksellisesti vedota tai vaikuttaa lapseen. (Opetushallitus 2018.)

Vuonna 2008 Amsterdamissa ASEM-maat (Asia–Europe Meeting) linjasivat päämiestensä huippukokouksessa tulevaisuuden uskontokasvatusta. Keskeisenä nähtiin, että uskontojen tuntemisen lisäksi opetuksen on tähdättävä ymmärtämiseen. Opetuksen tavoitteena tulee olla oman uskonnon vahvistaminen muiden uskontojen tuntemisen kautta. Ilman monipuolista ja laajaa eri uskontojen ja katsomusten tuntemusta ei katsota olevan edellytyksiä kohdata tasa-arvoisesti muualta tulleita tai muualla olevia ihmisiä. Uskontojen tunteminen ja niiden keskeisten piirteiden oppiminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa oman uskonnon tuntemisen rinnalla koettiin parhaaksi välineeksi

kehittää vuoropuhelua uskontojen ja katsomusten välillä. (Iivonen 2010, 17–18.)

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea kunkin lapsen kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus luo näin perustaa uskontojen ja katsomusten kohtaamiselle. Katsomuskasvatus auttaa oman elämänkatsomuksen jäsenytymisessä ja antaa eväitä kohdata uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä kysymyksiä. (Ubani 2015, 92.)

Varhaiskasvatuslaissa tarkoitetun varhaiskasvatuksen kuudentena tavoitteena on antaa kaikille lapsille valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. (L 540/2018, luku 1. 3§.) Perustuslain (L 731/1999) yhdennessätoista pykälässä määritellään jokaiselle kansalaiselle uskonnon ja omantunnon vapaus. Tähän vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, ilmaista oma vakaumuksensa sekä oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kenelläkään ei ole myöskään velvollisuutta osallistua omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Uskonnonvapauslain (L 453/2003) kolmas pykälä määrittää, että jokaisella on vapaus päättää omasta uskonnollisesta asemastaan. Lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on erityinen lapsia koskeva ihmisoikeussopimus ja se on tehty turvaamaan alle 18 -vuotiaiden lasten tarpeita ja etuja. Katsomuskasvatuksen näkökulmasta keskeisimmät lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat liittyvät lapsen oikeuteen ilmaista mielipiteensä itseään koskevissa asioissa (12. ja 13. artikla), lapsen oikeuteen ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen (14. artikla), vanhempien ensisijaiseen vastuuseen lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä (18. artikla), lapsen oikeuteen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon (27. artikla), sekä vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuuluvan lapsen oikeuteen omaan kulttuuriin, uskontoon ja

kieleen (30. artikla). Lisäksi lapsen oikeuksien sopimuksen 29. artikla määrittelee, että koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista. (Unicef. Lapsen oikeudet. Sopimus kokonaisuudessaan.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2005 lapsen varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt rakentuivat viiden orientaation muodostaman kokonaisuuden varaan. Niistä uskonnollis-katsomuksellisen orientaation ytimen muodostivat uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt (Opetushallitus 2005, 29.). Nykyisessä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) katsomuksellinen moninaisuus läpäisee varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) siten, että siihen liittyviä asioita mainitaan asiakirjoissa monissa eri kohdissa, kuten arvoperustassa, monialaisessa yhteistyössä, oppimisympäristöissä ja toimintakulttuurissa. Kielet, kulttuurit ja katsomukset ovat osa varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Katsomuskasvatus kuuluu oppimisen alueissa kokonaisuuteen Minä ja meidän yhteisömme. Tämän oppimisen alueen tavoitteena on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiympäristön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. (Opetushallitus 2016, 35.)

Varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatuksen pedagoginen toiminta-ajatus on luonteeltaan inklusiivinen ja integroitu. Varhaiskasvatuksen perusteissa (2016) katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset, kuten uskonnottomuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että uskontoja ja katsomuksia koskevia kysymyksiä pyritään pääsääntöisesti käsittelemään lapsiryhmälle yhteisinä kysymyksinä (Poulter, Riitaoja & Kuusisto 2015, 97). Varhaiskasvatuksen kasvatijat eivät ole uskonnonopettajia, vaan katsomuskasvattajia. He opettavat kulttuuriperinteitä, moninaisuuden kohtaamista, yhteistä tutkimista, ihmettelystä ja jakamista (Tast 2017, 18). Katsomuskasvatuksessa uskontoja ja katsomuksia tulee käsitellä tasavertaisesti, pedagogisesti perustellen ja lapsiryhmä huomioiden. Käytännössä se tarkoittaa lapsiryhmässä läsnä oleviin katsomuksiin liittyvän tiedon, historian, perusteiden, toimintamuotojen, tapojen, toimijoiden ja kirjallisuuden esittelemistä. Se on yleissivistävää opetusta,

joka kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön moninaisuutta ja taitoja toimia moninaisessa ympäristössään. (Ojell & Petäjä 2017, 87–96.)

Lasten kanssa luontevia tapoja tutustua erilaisiin katsomuksiin ja niiden perinteisiin ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat. Parhaimmillaan yhteiset juhlat tuovat vaihtua arkeen, mahdollistavat erilaisuuden kohtaamisen ja luovat yhteisöllisyyttä. Pahimmillaan ne luovat raja-aitoja ja toiseuden kokemuksia ihmisten välille. Siksi varhaiskasvatuksen juhlaperinteen kehittäminen vaatii aktiivista otetta ja halua muokata sitä tilanteeseen sopivaksi. Se tarkoittaa paikallisuuden, monikulttuurisuuden, kansainvälisyyden, uskontojen ja katsomusten sekä perinteiden ja sukupolvien vaikutuksen huomioimista. Juhlaperinnettä uudistettaessa tulee pyrkiä vahvistamaan syvällisiä ja ymmärrystä lisääviä tapoja tutustua toisiin kulttuureihin ja uskontoihin. (Kallioniemi 2015, 208-209, 218, 222–225.)

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatuksen sisällöistä ja toteuttamisesta onkin tärkeää keskustella varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten huoltajien kanssa. Katsomuskasvatuksen läpinäkyvyys ja konkreettiset keskustelut vähentäisivät monia katsomuskasvatukseen liittyviä ennakkoluuloja ja väärinkäsityksiä. (Opetushallitus 2016, 43–44; Pellikka 2017, 153.)

Myös esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) katsomuskasvatus liitetään uskonnollisesti tai katsomuksellisesti merkityksellisiin arjen asioihin, juhliin ja ajankohtaisiin tapahtumiin. Esiopetuksen katsomuskasvatuksen tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. (Opetushallitus 2014, 35.)

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava sellaiset yhteistyörakenteet, jotka mahdollistavat jokaisen lap-

senkehityksen ja tarpeiden mukaisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja monialaisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. Yhteistyötahoilla tarkoitetaan alueellisia ja paikallisia toimijoita kuten seurakuntia. (Opetushallitus 2016, 32.)

2.3 Katsomussensitiivisyys

Katsomussensitiivisyys on tärkeä osa varhaiskasvattajien ammatillisuutta ja sen tulisi olla osa päiväkodin yhteistä arvoperustaa. Katsomussensitiivisyydellä tarkoitetaan kasvatustilaa, jossa erilaiset katsomukset kohdataan myönteisellä tavalla ja niille annetaan tilaa sekä arjen toiminnassa että keskusteluissa vanhempien, lasten ja työtovereiden kanssa. Se on toiminnallinen valinta, jossa eri katsomukset tapoineen, perinteineen ja juhlineen ovat näkyvä osa lapsiryhmien arkea. Se tarkoittaa myös tietoisuutta omista kulttuurisista ja uskonnollisista juurista sekä toiminnan taustalla vaikuttavista arvoista ja asenteista. Katsomusten myönteinen huomioiminen ei vaadi kasvattajalta kaikkien perinteiden syvällistä tuntemista, vaan tilan ja läsnäolon antamista ja arvostavaa esiintuomista yleisellä tasolla. Kun kasvattajien ammatillisuus vahvistuu katsomuskasvatusta kohtaan, nähdään katsomuskasvatus osana merkityksellistä kasvatusta. (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2015, 151–152, 155–156.)

Kasvattajan tehtävä on vahvistaa lapsen omaa toimijuutta ja osallisuutta myös katsomuskasvatuksen toteutumisessa, sekä rikastaa lapsen uskonnollis-katsomuksellista ajattelua ja pitää esillä katsomustraditioiden moninaisuutta. Kasvattajan tulee ohjata lasta arvotietoiseen, sensitiiviseen, rakentavalla tavalla kunnioittavaan sekä kriittiseen uskontojen ja katsomusten reflektioon. (Poulter, Riitaoja & Kuusisto 2015, 118–120.)

Jokainen ihminen edustaa jotakin kulttuuria. Etnisyyden, kulttuurin ja kielen ohella myös uskonnollinen monimuotoisuus, sukupuolikysymykset, seksuaalinen suuntautuminen, vammaisuus, syrjäytyminen sekä sosioekonominen tilanne ovat keskeisiä ja merkityksellisiä ihmisen identiteetin rakentumisen kannalta. Kulttuurit ovat myös aktiivisessa vuorovaikutuksessa keskenään.

Kaikille kulttuureille on ominaista muuttuminen, toisilta oppiminen ja keskinäinen sekoittuminen ja sille tulisi antaa tilaa välttämällä stereotyyppioita ja ennakkoluuloja. (Paavola & Talib 2010, 11–12, 26–27.)

Useimmat varhaiskasvatuksen ryhmät ovat moniuskontoisia. Tämä nostaa esiin kysymyksiä ja erilaisuuden kokemuksia, joita olisi tärkeä pohtia yhdessä lasten kanssa. Toisen ihmisen arvostaminen, erilaisuuden hyväksyminen ja vierauden salliminen on ensisijaisen tärkeää uskontojen välisessä kasvatuksessa. Kaikilla varhaiskasvatukseen osallistuvilla on oikeus kunnioittavaan kohtaamiseen. Yhteisöllisyyden kokeminen on tärkeää, mutta sen varjolla ei voida vältellä kaikkia niitä tilanteita, joissa joku kokisi itsensä ulkopuoliseksi. Aikuisten tehtävä on mahdollistaa lapsille monipuolisia kokemuksia ja tilaa osallistua niihin omana itsenään. Joskus se tarkoittaa sivustaseuraajan roolia, toisinaan taas aktiivisen osallistujan ja toteuttajan roolia. (Benjamin, Laine & Kallioniemi 2015, 183; Simojoki 2015, 49.)

Uskontoja ja katsomuksia koskeva toimintakulttuuri voi vaihdella suuresti yhteiskunnan antamassa kasvatuksessa. Se voi olla

- a) Katsomuksetonta, jolloin uskontoon ja katsomuksiin liittyvät kysymykset sivuutetaan kokonaan päiväkodin arjessa.
- b) Yksiuskontoista, jolloin tietyllä uskonnollisella kulttuurilla tai perinteellä on valta-asema ja lapset mielletään siitä joko osalliseksi tai ei-osalliseksi.
- c) Moniuskontoinen, jossa eri uskontoja ja katsomuksia käsitellään tasa-arvoisesti pedagogisessa toimintakulttuurissa. Tällöin kasvatuksellinen ulottuvuus voi kuitenkin jäädä varsin kapeaksi. Uskontojen ja katsomusten katsotaan kuuluvan pedagogisen toimintakulttuurin ulkopuolelle ja henkilökohtainen sitoutuminen jää huomioimatta.
- d) Uskontojen välistä, kun uskontojen ja katsomusten katsotaan olevan dialogissa ja vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, lasten dialogivalmiuksia kehitetään ja eri katsomusten eroavaisuuksia tarkastellaan rakentavasti.
- e) Uskontojen sisäistä, jolloin kaikille uskonnoille ja katsomuksille pyritään tekemään oikeutta niiden omista lähtökohdista käsin. Tämä mahdollistaa myös henkilökohtaisen sitoutumisen esille tuomisen niin lapsille, perheille kuin henkilökunnallekin. (Ubani 2015,87–91.)

2.4 Uskonto- ja katsomusdialogi

Tässä opinnäytetyössä käytämme uskontodialogin rinnalla termiä katsomusdialogi. Termi on sisällöllisessä linjassa varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden termistön kanssa, jossa katsomuksiin nähdään kuuluvaksi sekä erilaiset uskonnolliset maailmankatsomukset että uskonottomuus. Näin ollen sitä on luontevaa käyttää, kun käsitellään varhaiskasvatuksen katsomuskasvatusta koskevaa yhteistyötä ja toimintamuotoja.

Dialogi on rakentava ja tasavertainen tapa keskustella, jonka avulla eri lähtökohdista tulevat ihmiset kohtaavat toisensa. Dialogisuus on keino luoda yhteyksiä erilaisten maailman- ja elämäkatsomusten välille. Dialogisuus on toiminta- ja ajattelutapa, jossa tietoisesti rakennetaan vuoropuhelua eri kulttuuri- ja kielitaustoista sekä yhteiskunnallisista ja uskonnollisista taustoista tulevien ihmisten välille. Luottamuksellisessa ilmapiirissä tähdätään toisten syvempään ymmärtämiseen. Dialogin tavoitteena ei ole yksimielisyys, mutta parhaimmillaan se synnyttää ennalta arvaamattomia oivalluksia ja uutta ajattelua. Kasvatuksessa se on kasvattajan taitoa luoda erilaista lähtökohdista tulevien lasten välille tasavertaiset mahdollisuudet osallistua ja toimia lapsiryhmässä. (Kekkonen, Lehti & Tirkkonen 2017, 62–63, 72; Sitra. Erätauco.)

Uteliaisuus on keskeinen hyve dialogissa. Uskonto- ja katsomusdialogissa pyritään ymmärtämään eri tavoin ajattelevien ihmisten tapaa nähdä asiat, sillä kyse on syvästi henkilökohtaisesta ja tunteita herättävästä elämänalueesta. Hedelmällinen vuoropuhelu edellyttää taitoa kuunnella ja ymmärtää, mitä toinen todella tarkoittaa. Dialogin tavoitteena ei ole löytää voittajaa tai saada muut ajattelemaan samalla tavoin kuin itse ajattelee. (Mikkola 2010, 20–21.)

Uskonto- ja katsomusdialogilla tarkoitetaan myönteisiä ja rakentavia suhteita sekä uskontojen välillä, että eri tavalla uskovien ja uskonottomien ihmisten ja heidän yhteisöjensä välillä. Dialogin avulla edistetään yhteisten arvojen toteutumista ja puolustaa yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen oikeuksia samalla kun huolehditaan yhteisestä vastuunkantamisesta. Dialoginen toiminta poistaa

ennakkoluuloista johtuvaa syrjintää ja rasismia. Uskontodialogi on käsitteiden, hengellisen ja käytännöllisen tason vuorovaikutusta, jossa eri uskontojen ja katsomusten edustajien lisäksi kohtaavat heidän edustamansa oppijärjestelmät, kultit ja käytännön tavat. (Heikka 2018, 13; Rautionmaa 2010, 8–11; World Council of Churches 2016, 7.)

Väestönkasvun ja muuttoliikkeen vaikutuksesta yhden uskonnon valta-alueet ovat vähentyneet ja esimerkiksi Suomesta löytyy kymmenien eri uskontojen ja katsomusten kannattajia. Mikään katsomus ei ole muuttumaton oppijärjestelmä, vaan ne mukautuvat aikaan, paikkaan ja ympärillä vallitsevaan kulttuuriin. Suomessa on ollut katsomuksellista moninaisuutta jo pitkään, uskonnollisten yhteisöjen välille on muotoutunut eritasoista yhteistyötä. Toiminta uskonnon- ja katsomuksenvapauden puolesta on yhdistänyt sekä uskonnollisia yhteisöjä sekä uskonottomia järjestöjä. Maailmalaajuisesti käynnissä on lukuisia prosesseja, joilla rakennetaan uskontojen välistä vuorovaikutusta ja synnytetään mahdollisuuksia uskontojen väliselle dialogille. Niissä keskiössä on yhteisen vuorovaikutuksen laatu, aito oppimien sekä toisen kuuntelu. (Illman, Ketola, Latvio & Sohlberg 2017, 7; Heikka 2018, 24–25, 256.)

Suurin osa uskontodialogista tapahtuu arjen tilanteissa ihmisten kohdatessa ja toimiessa toistensa kanssa. Varhaiskasvatuksessa uskontodialogi toteutuu monella tasolla: varhaiskasvattajien ja vanhempien välillä, varhaiskasvattajien välillä, työyhteisön sisäisenä, varhaiskasvattajan ja uskonnon tai katsomuksen edustajan välillä, varhaiskasvattajan ja lapsen välillä sekä lasten välisenä. Uskontodialogin tavoitteena ei koskaan ole toisen osapuolen käännättäminen. (Vantaan seurakunnat, 2011.)

Pekka Y. Hiltusen dialogin askeleiden mukaan katsomusdialogissa on keskeistä toisen ihmisen kunnioitus. Se tarkoittaa, ettei toista ihmisiä leimata hänen vakaumuksensa tai yhteisönsä mukaan, vaan hänet nähdään yksilönä. Ilman kunnioitusta ei voi syntyä luottamusta ja luottamus on dialogin edellytys. Yhtä tärkeää on myös se, että dialogin osapuolena tuntee oman katsomuksensa. Dialogissa kukin siihen osallistuva on oikeutettu olemaan mukana omana itsenään ilman, että yrittää piilottaa omaa katsomustaan. Tärkeää onkin yrittää

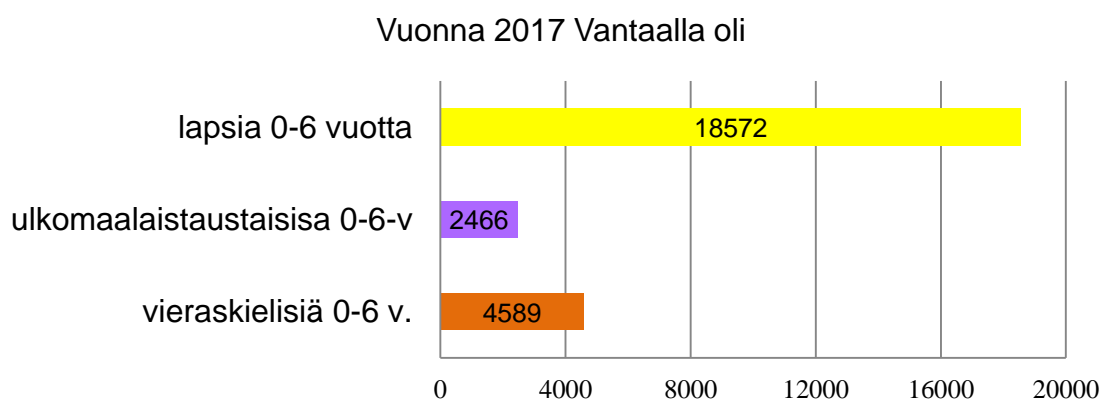
asettua toisen asemaan ja katsoa asioita toisen näkökulmasta. Ymmärtäminen on eri asia kuin toisen vakaumuksen omaksuminen. (Issakainen 2010, 118).

Leganger-Krogstad (2011) on tyypitellyt dialogia seuraavasti: välttämätön vuoropuhelu eli jokapäiväinen keskustelu toisen ymmärtämiseksi, jäsenelty keskustelu eli empaattinen työskentely uskontojen ja uskomusten kanssa sekä hengellinen dialogi eli henkilökohtainen vuoropuhelu. Jäsenelty keskustelu on näistä lähinnä se, mitä olemme tässä opinnäytetyössä tarkastelleet katsomusdialogina. Katsomusdialogin tavoitteena on luoda parempaa ymmärrystä maailmankatsomusten moninaisuudesta. Onnistuneen dialogin edellytyksenä Jackson (2014) pitää seuraavia taitoja ja ominaisuuksia: kunnioitus henkilön oikeutta säilyttää oma uskonnollinen tai ei-uskonnollinen näkökulmansa, avoimuus oppia erilaisista uskonnoista ja katsomuksista, halukkuus lopettaa tuomitseminen sekä empatia. (Kimanen 2016.)

3 VANTAAN VARHAISKASVATUS

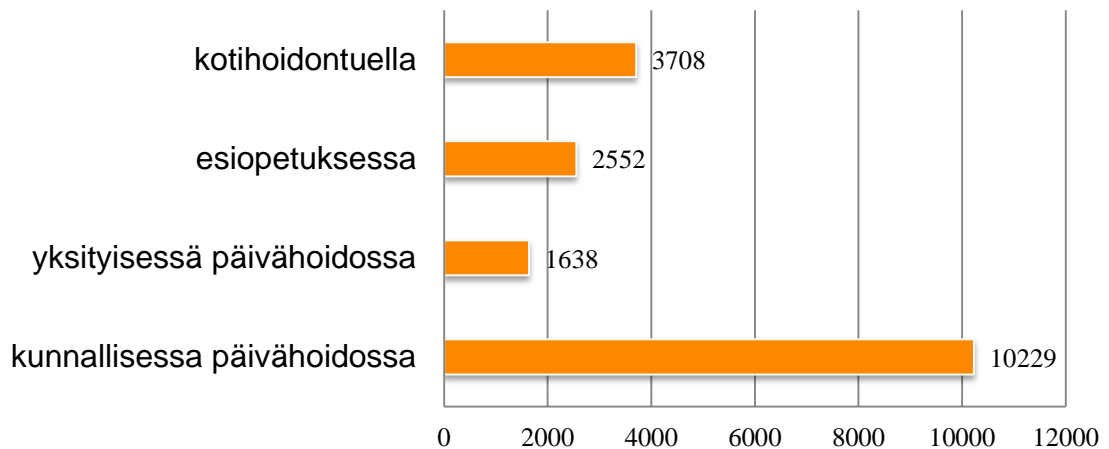
Opinnäytetyömme kannalta on tärkeää kuvata myös Vantaata toimintaympäristönä, koska sen ominaispiirteet asettavat kaupungin ja ev.lut. seurakuntien väliselle yhteistyölle erityiset haasteet ja mahdollisuudet. Vantaa on kansainvälinen, Suomen neljänneksi suurin kaupunki, jossa asuu yli 223 000 ihmistä. Vantaan kaupunki rakentuu seitsemästä suuralueesta (Aviapolis, Hakunila, Kivistö, Koivukylä, Korso, Myyrmäki ja Tikkurila) ja 61 kaupunginosasta. Vantaan kaupunki kasvaa nopeasti ja suuralueiden omaleimaiset keskustat rakentuvat jatkuvasti entistä kaupunkimaisemmiksi. Vantaa on rakenteeltaan monikeskustainen. Suurimmat keskustat ovat Tikkurila ja Myyrmäki. Tikkurila toimii kaupungin hallinnollisena keskuksena. Vantaa on yksi Suomen monikulttuurisimmista kaupungeista ja Vantaalla puhutaan äidinkielenä suomen, ruotsin ja saamen lisäksi 119 eri kieltä. Alle kouluikäisiä lapsia Vantaalla on 18 572, ja heistä 25 % on vieraskielisiä. Vantaalla on yhteensä 148 päiväkotia sekä perhepäivähoitajia. (Vantaan kaupunki. Hallinto ja talous. Tietoa vantaasta. tilastot ja tutkimukset. Vantaa lyhyesti.)

Vantaan kaupungin tilastoista poimimme tietoja koskien varhaiskasvatuksessa ja kotihoidontuella olevien lasten määrää.



Kuvio 2. Vantaalaisten 0–6 -vuotiaiden lasten määrä ja heidän ulkomaalaistaustaisten sekä vieraskielisten lasten osuus. (Vantaan kaupunki. Hallinto ja talous. Tietoa vantaasta. Tilastot ja tutkimukset. Muut tilastot ja tietokannat.)

Lapsia varhaiskasvatuksessa ja kotihoidontuella 2017



Kuvio 3. Vantaalaisten lasten jakautuminen varhaiskasvatukseen ja kotihoidontuella oleviin lapsiin. (Vantaan kaupunki. Hallinto ja talous. Tietoa vantaasta. Tilastot ja tutkimukset. Muut tilastot ja tietokannat.)

3.1 Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman katsomuskasvatus

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma laadittiin vuonna 2017 yhteistyössä henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa. Minä ja meidän yhteisö -osiossa korostetaan kulttuurien ja katsomusten monimuotoisuutta sekä huoltajien roolia ja asiantuntemusta katsomuskasvatuksen yhteistyökumppanina. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa katsomuskasvatuksessa korostuu sitouttamattomuus. Suunnitelmassa määritellään sitouttamattomuuden tarkoittavan, että toiminnassa käsitellään eri katsomusten näkökulmia. Yhteistyökumppaneina mainitaan lähialueen eri uskonnolliset ja katsomukselliset yhteisöt. Suunnitelmassa on myös linjattu, että yhteistyössä toteutettavaa tunnustuksellista toimintaa ei järjestetä varhaiskasvatuspaikassa. (Vantaan kaupunki 2017, 50–51.) Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on kirjattu, että oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tavoitteita tukevat yhteistyö kirjasto-, liikunta- ja kulttuuritoimen sekä järjestöjen, seurakuntien, yritysten ja luontokoulujen kanssa. (Vantaan kaupunki 2017, 34.)

Vantaan kaupungin esiopetussuunnitelman perusteissa määritellään, että lasten katsomuksiin, uskontoihin ja kulttuureihin liittyviä kysymyksiä, käsitel-

lään luontevasti esiopetuksen eri tilanteissa. Lasta tuetaan katsomuksellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittämisessä. Esiopetuksen osalta katsomuskasvatuksessa voidaan tehdä yhteistyötä lähialueen eri uskonnollisten ja katsomuksellisten yhteisöjen kanssa. (Vantaan kaupunki 2016, 47.)

Vantaalla kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä sekä ohjata lapset arvostamaan ja kunnioittamaan eri kieliä, kulttuureja, uskontoja ja katsomuksia. Näin edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä, avarretaan lasten maailmankatsomusta sekä vahvistetaan lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta. Tietoa ja toimintamalleja on koottu henkilökunnalle laadittuun Vantaan kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen käsikirjaan. (Vantaan kaupunki 2017, 55–59.)

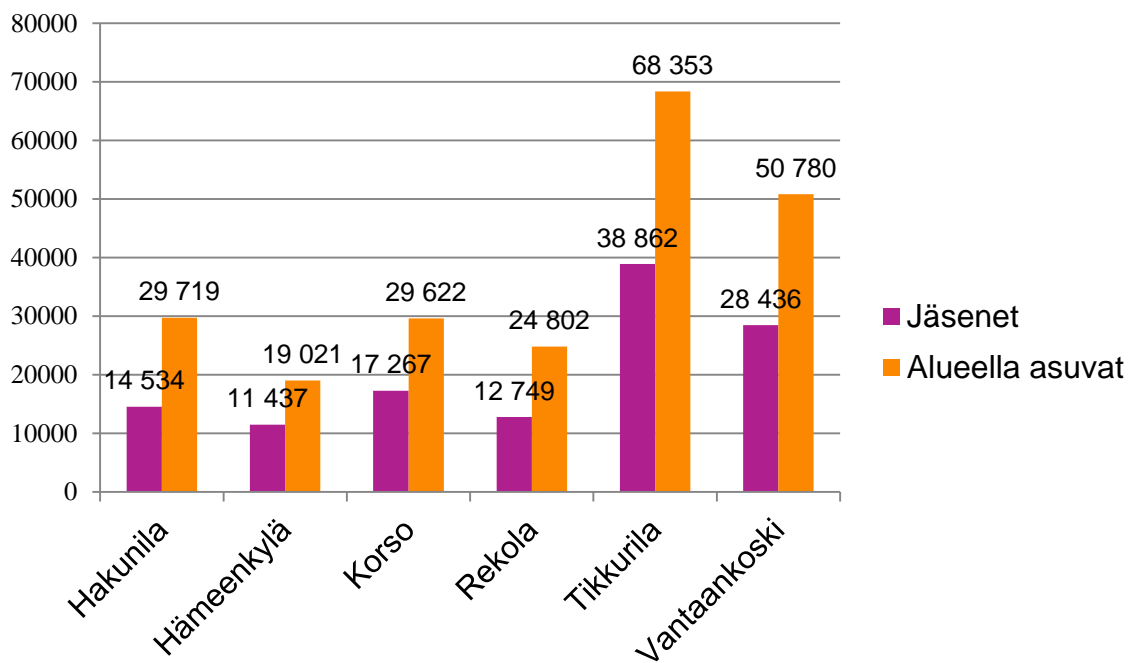
Kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen käsikirja on laadittu kasvattajien ja päiväkodin johtajien työvälineeksi. Käsikirjan kokoamisessa on hyödynnetty Vantaan kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen toimintaohjeistuksia sekä Pääkaupunkiseudun Moniku, Mucca ja Osallisena Suomessa -hankkeiden materiaaleja. Käsikirjan kuvataan kulttuurien ja uskontojen kytkeytymistä toisiinsa. Kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden käytäntöjä lapsiryhmän toiminnassa avataan huoltajille, koska kulttuurin ja uskonnon välinen suhde voi vaihdella paljonkin eri kulttuureissa. (Vantaan kaupunki 2018, 26–27.)

Käsikirjassa korostetaan, että kulttuurinen osaaminen ja katsomuskasvatus kuuluvat kasvattajan ammattitaitoon, koska kasvattaja toimii mallina suhtautumisessa eri uskontoihin, katsomuksiin ja kulttuureihin. Varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä kannustetaan keskustelemaan avoimesti katsomuskasvatukseen liittyvistä kysymyksistä, selkeyttämään toimintaperiaatteita ja rakentamaan yhteistä toimintakulttuuria. Päiväkodin johtajan vastuulla on arvo- ja asenneilmapiirin kehittäminen. (Vantaan kaupunki 2018, 26–27.)

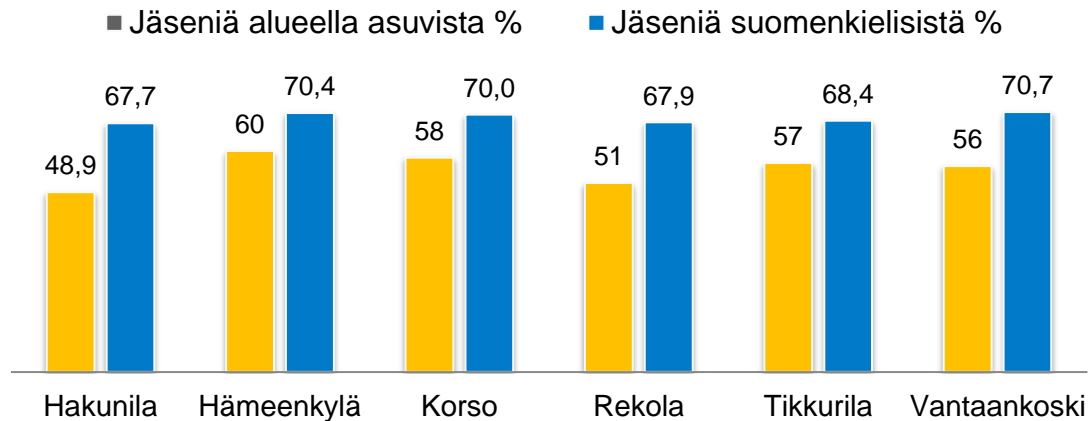
3.2 Vantaan ev.lut. seurakuntien strategia 2020

Vantaan ev.lut. seurakuntayhtymän muodostavat kuusi suomenkielistä seurakuntaa ja yksi ruotsinkielinen seurakunta. Ruotsinkielinen seurakunta kattaa koko kaupungin, suomenkieliset seurakunnat toimivat alueellisesti. Vuonna 2018 vantaalaisista kuului kirkkoon 55,89 % eli jäseniä oli 127 563. Ruotsinkieliseen Vanda svenska församlingin jäsenmäärä on 4 278 jäsentä. (Kirkontilastot. Jäsentilasto 2018.)

Vantaan vuosittain laskevaan kirkkoonkuulumisprosenttiin vaikuttaa voimakkaan kirkosta eroamisen lisäksi suuri monikulttuurisen väestönsuuden kasvu. Seurakuntien jäsenet puhuvat yhteensä lähes 60 eri äidinkieltä. Suomen lisäksi yleisimmät äidinkielet ovat ruotsi, venäjä ja viro. Seuraavissa tilastoissa kuvataan Vantaan suomenkielisten seurakuntien jäsenmäärät, alueella asuvien määrät sekä seurakuntien kirkkoon kuulumisprosentit ja suomenkielisten jäsenten osuudet alueella asuvista prosentteina.

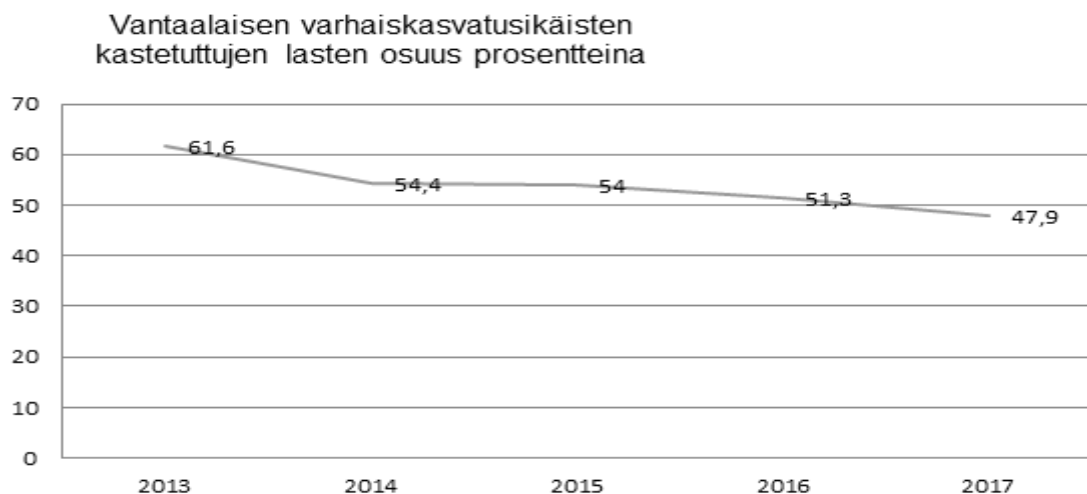


Kuvio 4. Vantaan seurakuntien jäsenmäärät ja alueella asuvien lukumäärät. (Emilia Launonen, henkilökohtainen tiedonanto 30.1.2019.)



Kuvio 5. Vantaan seurakuntien jäsenien kirkkoon kuulumisprosentit seurakunnittain ja suomenkielisten jäsenien osuudet alueella asuvista prosentteina. (Emilia Launonen, henkilökohtainen tiedonanto 30.1.2019.)

Vantaalla, kuten muullakin maassa, kirkon jäseniksi kastettujen lasten osuus koko ikäluokasta laskee vuosi vuodelta. Erityisenä piirteenä näkyy se, että kirkkoon kuuluvien vanhempien lapsia ei kasteta enää samassa määrin kuin ennen. Kirkon työntekijöiden on tärkeä huomioida kirkkoon kuulumattomien lasten kasvava määrä varhaiskasvatuksen kanssa tehtävässä katsomuskasvatus yhteistyössä. Varhaiskasvatusikäisten, eli vuosina 2013 – 2017 syntyneiden lasten kirkkoon kuulumisprosentit ovat 61,6 – 47,9 %.



Kuvio 6. Vantaalaisten varhaiskasvatusikäisten kastettujen lasten osuus koko väestö prosentteina. (Emilia Launonen, henkilökohtainen tiedonanto 30.1.2019.)

Alati muuttuvaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen on reagoitu Vantaan seurakuntien strategiassa 2020. Strategian mukaisesti seurakuntien tehtävä on olla rohkeasti armon asialla. Vantaan seurakunnissa on tutkimusten perusteella ymmärretty, että jäsenyyden merkitys on pirstoutunut voimakkaasti. Siksi on ollut perusteltua laatia ja suunnitella erityyppisiä kohtaamistapoja eri väestöryhmille.

Eri ihmisryhmien kohtaaminen vaatii erilaista toimintaa ja ammattialat ylittäviä ratkaisuja. Strategiaa ohjaamaan on laadittu seitsemän linjausta. Niistä erityisesti kahden voidaan katsoa liittyvän varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen yhteistyöhön. Linjauksen numero kaksi mukaan Vantaan seurakunnissa halutaan ottaa huomioon entistä paremmin erilaisten ihmisten tarpeet ja odotukset. Se tarkoittaa muun muassa yhteistyökumppanuuksien määrätietoista kehittämistä. Seitsemännen linjauksen mukaisesti kulttuurisen moninaisuuden tulee näkyä kaikessa seurakunnan toiminnassa. Seurakunnissa käydään uskontojen välistä vuoropuhelua ja toimitaan toisista kulttuureista tulleiden ja kantaväestön keskinäisen ymmärtämyksen parantamiseksi. Nämä kaksi linjausta antavat hyvän pohjan ja perusteet seurakuntien ja varhaiskasvatuksen yhteiselle työlle katsomuksellisen identiteetin kehittymiseksi ja katsomusdialogin käymiseksi. (Vantaan seurakunnat. Info ja asiointi. Strategia.)

3.3 Vantaan varhaiskasvatuksen ja ev.lut. seurakuntien yhteistyö

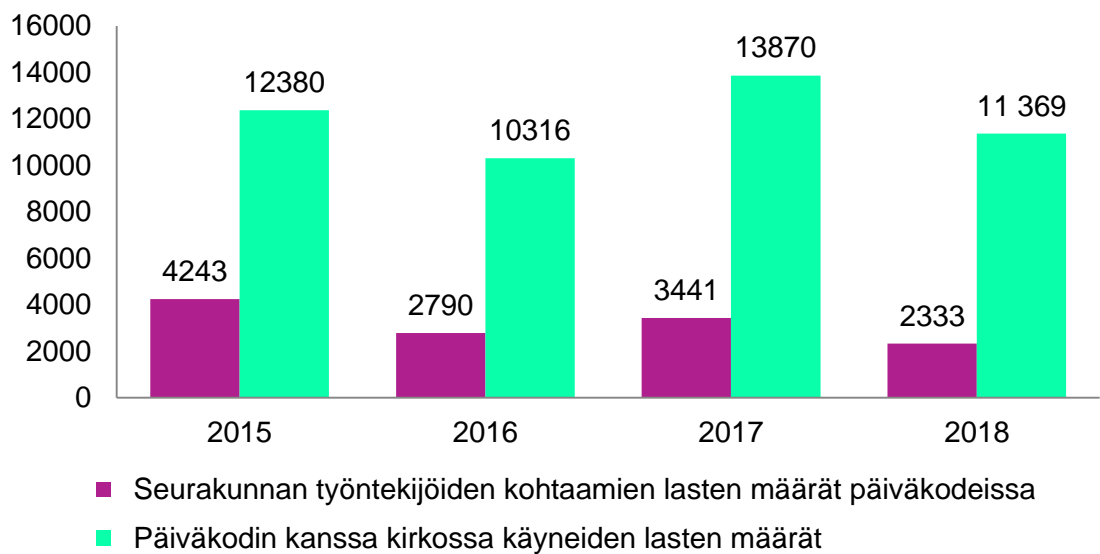
Vantaan ev.lut. seurakunnat ovat jo vuosia tehneet monipuolista, laaja-alaista ja pitkäjänteistä yhteistyötä kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Yhteistyö on perustunut luottamukselle ja pitkille yhteistyösuhteille. Se on kasvattajien välistä dialogia, mentorointia, yhteistyöpalavereita, koulutusta, vierailuja, retkiä, konsertteja, kirkkohetkiä, puuhapäiviä, teemaviikkoja, materiaaleista tiedottamista ja lainaamista sekä muuta viestintää ja yhteydenpitoa. Uuden varhaiskasvatustilan ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä seurakunnan ja kaupungin perinteistä yhteistyötä oli tarkasteltava uudelleen.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kunnioittaa ja tukea perheen arvomaailmaa. Vanhemmat päättävät aina lapsensa katsomuksellisesta kasvatuksesta. Kun perheet osallistuvat seurakunnan järjestämään toimintaan, on kyse kasteopetuksesta. Yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa seurakunta sitoutuu katsomuskasvatuksen tavoitteisiin. Vantaalla aloitettiin uuden varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseen katsomuskasvatukseen perehtyminen vuonna 2017. Sen tueksi kasvatusasiainsihteerin Iris Sotamaa laati käsikirjan seurakuntien työntekijöille. Käsikirjaan Sotamaa kokosi katsomuskasvatukseen liittyvien dokumenttien ja asiakirjojen pääkohdat sekä koulutusmateriaalia. Käsikirjaan liitettiin myös Vantaan seurakuntien koulu yhteistyön strategia. Käsikirjaa käsiteltiin sekä Vantaan seurakuntien varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa että kaupungin varhaiskasvatuksen johtoryhmän asiantuntijoiden kanssa. Käsikirjaa on päivitetty tarpeen mukaan ja se löytyy sähköisenä seurakuntien nettisivuilta. Samalla yhteistyökumppaneille suunnatulle sivustolla on kuvattu myös yhteistyön monimuotoisuutta ja vaihtoehtoja. (Vantaan seurakunnat 2018.)

Vantaan seurakunnat kokoavat varhaiskasvatuksen kanssa tehdystä yhteistyöstä tilastoa seurakuntayhtymän taloudenseurantakirjaan. Tilastoissa tulee näkyväksi yhteistyön laajuus ja tavoitavuus. Tilastoon kootaan seurakuntien yhteenlasketut tilastot ja siitä syystä luvuista ei voida päätellä perusteita niiden vaihteluille. Painopiste yhteistyössä on lapsiryhmien erilaisissa vierailuissa kirkoissa ja yhteistyössä kohdataan laajasti varhaiskasvatusikäisiä lapsia.

Taulukko 1. Kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa tehtävä yhteistyö. (Anne Salenius, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2019.)

		2015	2016	2017	2018
Kirkoissa	Ryhmiin vierailut	296	315	402	385
	Lasten määrät	12380	10316	13870	11 369
Päiväkodeissa	Työntekijöiden vierailut	184	137	125	199
	Lasten määrät	4243	2790	3441	2333



Kuvio 7. Päiväkotien kanssa tehtävässä yhteistyössä kohdattujen lasten määrät. (Anne Salenius, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2019.)

Varhaiskasvatuksen ja seurakuntien yhteistyön monipuolisuutta kuvaamaan on Kirkkohallitus yhteistyössä opetushallituksen kanssa laatinut niin sanotun kumppanuuden korit -mallin. Mallin avulla voidaan sopia yhteistyön tavoitteista ja pelisäännöistä. Tavoitteena on varmistaa uskonnonvapauden toteutuminen ja huomioida muuttuva monikulttuurinen toimintaympäristö. Mallia voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen lisäksi myös koulu- ja oppilaitosyhteistyössä. (Sakasti. Seurakuntatyö. Kasvatus. Varhaiskasvatus. Yhteydet yhteiskunnan varhaiskasvatukseen. Kumppanuuden korit ja Vasu2017.)

Kumppanuuden korit -malli jaottelee yhteistyön neljään eri kategoriaan eli koriin. Ensimmäinen kori on yleissivistävä opetus, johon osallistuvat kaikki lapset katsomuksesta riippumatta. Toinen kori on perinteiset juhlat osana päiväkodin toimintaa ja juhlakalenteria. Kolmas kori sisältää uskonnolliset tilaisuudet positiivisen uskonnonvapauden periaatteella. Niiden sisältöjä suunnitellaan yhteistyössä ja huoltajat päättävät lastensa osallistumisesta tilaisuuksiin. Neljäs kori on kasvun ja hyvinvoinnin kori, jossa yhteistyö sisältää hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä lisääviä ja tukevia elementtejä.

Tätä kumppanuuden korit -mallia on käsitelty Vantaalla sekä kaupungin sisäisissä että kaupungin ja seurakunnan välisissä yhteistyöpalavereissa ja koulutuksissa. Kaupungin varhaiskasvatuksen puolella mallia on kiitelty sen selkeyden ja ymmärrettävyyden vuoksi. Se on jäsentänyt ja konkretisoitunut yhteistyötä ja eri tahojen rooleja yhteistyön käytännöissä.



Kuva 1. Kumppanuuden korit (Sakasti. Seurakuntatyö. Kasvatus. Varhaiskasvatus. Yhteydet yhteiskunnan varhaiskasvatukseen. Kumppanuuden korit ja Vasu2017.)

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan seurakunta yhteistyökumppanina, mutta yhteistyön rakennetta ja sisältöä ei ole kaupunkikohtaisesti määritelty tai jäsenelty. Muuttunut yhteiskunnallinen tilanne ja tulevaisuuden työntekijämuutokset nostivat esiin tarpeen kirjata käytännön yhteis-

työn periaatteet. Siitä syystä tammikuussa 2018 Sotamaa osallistui kaupungin varhaiskasvatuksen johtoryhmän kokoukseen, jossa Sotamaan esityksen pohjalta johtoryhmän ja asiantuntijoiden kanssa päätettiin luoda yhteistyön rakenteenne kolmen eri näkökulman mukaisesti. Näkökulmat valittiin yhteistyön strategisiksi painopisteiksi vuosiksi 2018 – 2020.

Kirkkohallitus suosittelee seurakuntaa ja kuntaa kirjaamaan tehtävää yhteistyötä yhteistyösopimukseen, mutta Vantaalla kaupunki halusi kuvata yhteistyötä strategisten määräaikaisten painopisteiden muodossa. Karlöfin (2004) mukaan strategia tarkoittaa tehtäviä päätöksiä ja toimenpiteitä mahdollisuuksien hyödyntämiseksi ja tulevan menestyksen varmistamiseksi. Strategista työskentelyä tarvitaan kaikenlaisessa organisoidussa työssä, myös julkishallinnossa tai aatteellisissa organisaatioissa. Strategiatyössä liikutaan menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä. Siihen kuuluvat myös abstrakti ajattelu sekä konkreettiset toimintasuunnitelmat. Strategiatyön perustana on joko yrityksen liikeidea tai muiden organisaatioiden tapauksessa organisaation toiminta-ajatus. Tärkeitä painopistealueita strategiyyssä ovat strategian sisältö ja strategiaprosessi. Strategiaprosessin vaiheita ovat: prosessin käynnistyminen, tietoperusta ja sen analysointi, strategian muotoilu, strategian vienti käytäntöön, tavoitteiden toteutumisen arviointi ja jatkuva strategian kehittäminen. Näitä eri vaiheita mukautetaan sopivaksi kulloiseenkin tilanteeseen ja toimintaympäristöön. (Karlöf 2004, 32–33, 136.)

Johtoryhmän kokouksessa käydyn keskustelun pohjalta Sotamaa ja kaupungin varhaiskasvatuksen asiantuntija Ulla Packalén täsmenisivät yhteistyön strategisia painopisteitä edelleen ja johtoryhmä hyväksyi ne kokouksessaan 8.2.2018. Sen jälkeen kaupungin varhaiskasvatus esitteli niitä omissa prosesseissaan ja Sotamaa esitteli painopisteitä seurakuntien varhaiskasvatuksen eri työntekijäryhmien kokouksissa, kaupungin ja seurakuntien koulutuksellisen yhteistyöryhmän kokouksissa, kirkkoherrojen kokouksessa sekä yhteisen seurakuntatyön johtokunnan kokouksessa. Kaupungin ja seurakunnan yhteisessä katsomuskasvatuksen koulutuspäivässä 14.3.2018 kaupungin alueellinen varhaiskasvatuspäällikkö Teea Markkula esitteli painopisteet osallistujille tilaisuuden avauspuheenvuorossaan.

Vantaan kaupungin ja seurakuntien yhteistyön strategisten painopisteiden tausta-ajatteluksi ja lähtökohdiksi luotiin yhteistä ymmärrystä katsomuskasvatuksesta. Lähtökohdat nousevat varhaiskasvatussuunnitelman perusteista ja niissä määritellään muun muassa, että katsomuskasvatus on varhaiskasvatuksen työntekijöiden ydintehtävää ja seurakuntien työntekijät voivat toimia varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteistyökumppanina ja katsomusten asiantuntijoina. Tärkeä palaute kaupungin puolelta oli myös valittujen ilmaisujen arviointi ja siksi yhteistyöstä päätettiin käyttää termiä yhteistyökumppanuus, koska kyseessä on yhteiskunnan varhaiskasvatuksen oman perustehtävän toteuttaminen. Lähtökohdissa määritellään myös yhteisiksi tavoitteiksi lasten katsomuksellisten valmiuksien vahvistaminen sekä suvaitsevaisuuden ja maailmanrauhan lisääminen. (Vantaan seurakunnat 2018.)

Seurakuntaa varhaiskasvatuksen yhteistyökumppanina voidaan kuvata myös seuraavan kuvan avulla.



Kuva 2. Vantaan ev.lut.seurakunnat kaupungin varhaiskasvatuksen yhteistyökumppanina katsomuskasvatuksessa. (Vantaan seurakunnat 2018.)

Kuvassa yhteistyön nuoli kulkee kahdensuuntaisena varhaiskasvatuksen ja seurakunnan kasvattajien välillä. Varhaiskasvattajien tehtävä on varhaiskas-

vatuslain mukaisesti vahvistaa lasten valmiuksia katsomusdialogin käymiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti tämä tapahtuu oman katsomuksellisen identiteetin tukemisen ja lähellä oleviin katsomuksiin tutustumisen avulla. Näin ollen yhteisenä tavoitteenamme on katsomusdialogi, suvaitsevaisuus, kunnioitus ja yhteiskuntarauha.

Yhteisiksi painopisteiksi valittiin kolme erilaista näkökulmaa. Ensimmäiseksi ja tärkeimmäksi painopisteeksi nostettiin seurakunnan ja kaupungin varhaiskasvatuksen kasvattajien välisen dialogin vahvistaminen. Samaan yhteyteen liitettiin myös muut vantaalaiset uskonnolliset ja katsomukselliset tahot sekä yhteisten dialogipöytien ja katsomuskasvatusfoorumien rakentaminen. Näissä tilaisuuksissa voitaisiin keskustella katsomuskasvatuksen toteutumisesta, käytännöistä, koulutuksista, tapaamisista, ammatillisuuden hyödyntämisestä sekä osaamisen jakamisesta. Tässä painopisteessä korostuu seurakuntien työntekijöiden ammatillinen rooli katsomusten merkityksen korostajina. Koska katsomuskasvatus tapahtuu varhaiskasvatuksen toiminnan puitteissa ja henkilöstön toimesta, voisi tämä ensimmäinen painopiste olla jo itsessään riittävä kuvaamaan yhteistyötä. Painopisteitä haluttiin kuitenkin laajentaa kahdella muulla näkökulmalla, jotka nousevat suoraan varhaiskasvatustlain tavoitteista ja varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä.

Toinen painopiste on monipuolisten yhteistyömahdollisuuksien hyödyntäminen yleissivistävän katsomuskasvatuksen toteuttamisessa. Seurakuntien tiloihin, juhlaperinteisiin ja kristilliseen traditioon tutustuminen monipuolistaa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Vantaan kirkot ja hautausmaat tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia tutustumiseen esimerkiksi historian, taiteen, arkkitehtuurin ja musiikin näkökulmista. Lisäksi kristillinen juhlaperinne ja traditiot rikastavat osaltaan varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamista monipuolisesti ja toiminnallisesti. Näitä tilanteita toteutetaan sekä päiväkodeissa että seurakuntien tiloissa. Varhaiskasvatuksen ja seurakunnan työntekijät suunnittelevat ja toteuttavat tilanteet yhteistyössä, eivätkä ne sisällä uskonnonharjoitusta.

Kolmannen painopisteen tarkoituksena on tukea kristittyjen lasten identiteetin vahvistumista. Painopiste huomioi erityisesti ne lapset, jotka huoltajan luvalla voivat osallistua päiväkodin toiminta- ja juhlakalenteriin merkittäviin kristillisiin hartauksiin ja jumalanpalveluksiin seurakuntien tiloissa. Nämä tilanteet suunnitellaan yhteistyössä siten, että päiväkotien kasvattajat osaavat avata niiden sisältöä huoltajille riittävästi, jotta he voivat päättää oman lapsensa osallistumisesta. Niille lapsille, joiden huoltajat eivät salli näihin tilanteisiin osallistumista, varhaiskasvatus järjestää vastaavaa, korvaavaa toimintaa. Kolmanteen painopisteeseen sisältyy myös rakenteiden luominen alueellisen yhteistyön organisoimiseksi.

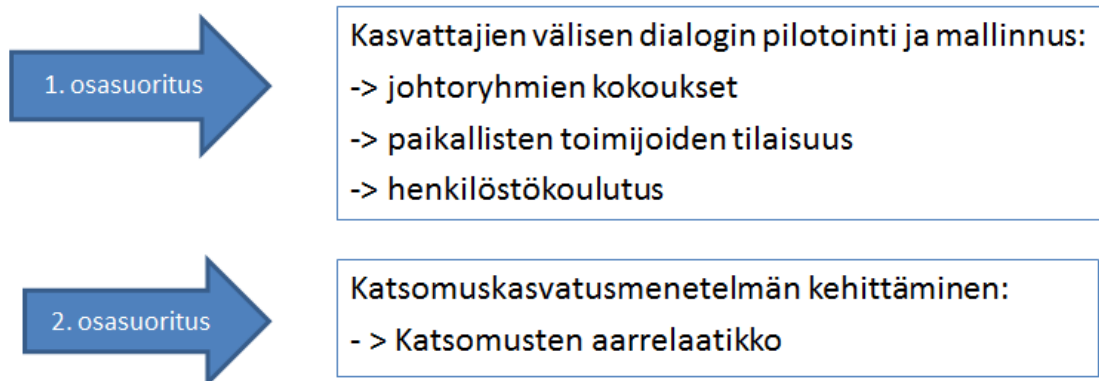
Yhteistyön strategisista painopisteistä on tiedotettu paikallisesti ja valtakunnallisesti. Lokakuussa 2018 Sotamaa tapasi kaupunginjohtaja Ritva Viljasen monikulttuurisuustyötä käsittelevässä tapaamisessa ja esitteli painopisteet kaupunginjohtajalle ja tapaamisessa mukana olleille kaupungin, seurakuntien ja Helsingin hiippakunnan monikulttuurisuustyöntekijöille. Sotamaa kirjoitti pyynnöstä myös painopisteiden sisältöä ja laadintaprosessia kuvaavan artikkelin Pieni on suurin -lehden katsomuskasvatusliitteeseen. Liite ilmestyi lokakuussa 2018 Lasten Keskuksen julkaisemassa varhaiskasvattajien ammatilehdessä. Lisäksi Sotamaa esitteli painopisteitä ja niiden mukaista yhteistyötä myös Kirkon kasvatuksen päivillä tammikuussa 2019 osana varhaiskasvatuksen ohjelmakanavaa.

4 OPINNÄYTETYÖMME TAVOITTEET

Opinnäytetyömme pohjautuu kaupungin ja seurakunnan luomiin yhteistyön strategisiin painopisteisiin. Painopisteet ja niiden laadintaprosessi on kuvattu luvussa 3.3. Opinnäytetyömme tavoite on vahvistaa katsomusdialogia varhaiskasvatuksessa. Käytännössä se toteutuu kahden eri osasuorituksen avulla. Osasuoritukset liittyvät molemmat vahvasti vantaalaiseen toimintaympäristöön ja sen tarpeisiin, mutta ovat sovellettavissa myös muualla. Opinnäytetyömme tavoiteltu vaikuttavuus on vahvistaa ja mallintaa sekä varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen yhteistyötä, että katsomuskasvatuksen osaamista Vantaalla.

Opinnäytetyömme tavoite:

Katsomusdialogin vahvistaminen Vantaan varhaiskasvatuksessa.



Ensimmäinen osasuoritus keskittyy pilotoimaan ja mallintamaan kasvattajien välisen dialogin vahvistamista. Dialogista toimintatapaa päätimme vahvistaa toivotun vaikuttavuuden vuoksi kolmella eri tasolla: esimiestasolla johtoryhmän kokouksissa, paikallisella tasolla katsomusten edustajien ja varhaiskasvattajien tapaamisessa sekä kasvattajille järjestettävän koulutuksen muodossa. Alueellisissa johtoryhmissä dialogia pilotoitiin kahteen kertaan ja mallinnuksen pohjalta järjestettiin seuraava tilaisuus. Paikallinen, eri katsomusten ja päiväkotien edustajien pilotoitu dialogitilaisuus toteutettiin onnistuneesti ja sen pohjalta luotiin mallinnus seuraavia tilanteita varten. Kasvattajille järjestettävä koulutus suunniteltiin ja valmisteltiin, mutta vähäisen ilmoittautu-

jamäärän vuoksi koulutus siirtyi myöhempään ajankohtaan. Näiden prosessin kulusta, toteutumisesta ja arvioinnista kerromme tarkemmin luvussa 4.1.

Toinen osasuorituksen tavoitteena on luoda käytännön materiaali varhaiskasvattajien käyttöön. Materiaalin tarkoitus on antaa ideoita ja virikkeitä katsomuskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksen lapsiryhmien parissa. Materiaalin avulla pyritään vastaamaan Vantaan kaupungin ja seurakuntien yhteistyön strategisten painopisteiden asettamaan tavoitteeseen tutustua lähellä oleviin katsomuksiin sekä lisäämään varhaiskasvatuksen henkilöstön katsomuskasvatusosaamista. Materiaalin tavoite on lisätä katsomusdialogin toteutumista sen eri tasoilla. Materiaali toteutetaan opasvihkosen muodossa ja kerromme lisää materiaalin syntyprosessista luvussa 4.2. Opasvihkonen löytyy erillisestä liitteestä tämän raportin lopusta.

Kasvattajien välisen dialogin pilotointi ja mallinnus onnistui lähes tavoitteiden mukaisesti. Alueellisten johtoryhmien kokouksissa keskustelu oli ammatillista ja motivoitunutta. Haasteita toi ryhmien suuri koko, joka ei tue dialogista toimintatapaa. Siitä jäi tunne, ettei kaikkiin kysymyksiin ja keskusteluihin pystytty ajan ja resurssien puitteissa vastaamaan ja keskustelemaan riittävästi. Mallinnuksen pohjalta järjestettiin vastaavan sisältöinen tilaisuus kolmannella alueella. Ainoastaan neljännessä varhaiskasvatuksen alueellisessa johtoryhmässä ei vastaavaa keskustelua käyty vielä opinnäytetyön tekemisen puitteissa. Keskustelun ja dialogisen toimintatavan jatkumista tullaan edistämään edelleen tulevaisuudessa. Paikallisen dialogitilaisuuden pilotointi onnistui hyvin ja sen pohjalta luodun mallinnuksen mukaisesti ollaan suunnittelemassa vastaavien tilaisuuksien sarjaa puolivuositain eri puolilla Vantaata. Valmistellut koulutuksen toteutus siirtyi myöhempään ajankohtaan.

Laadittu käytännön materiaali valmistui ajallaan. Opasvihkosta ja materiaalin toimintaa käytännössä oli tarkoitus esitellä maaliskuussa 2019 seurakunnan ja kaupungin yhteisessä katsomusdialogia tukevassa koulutuspäivässä. Yhteinen koulutus kuitenkin peruuntui ja materiaalin esittely siirtyi tuonnemmaksi. Materiaalin lanseeraus ja esittely kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle ei siis toteudu opinnäytetyömme aikataulun puitteissa.

5 PROSESSIN KUVAUS, SOVELLETUT MENETELMÄT JA TULOKSET

Kuvaamme tässä luvussa kahden eri osasuorituksemme laadintaprosessia, käyttämiämme menetelmä sekä prosessin tuloksia. Kohderyhmäämme ovat vantaalaiset kasvattajat, sekä varhaiskasvatuksessa että seurakunnissa. Opin- näytetyömme tavoite on katsomusdialogin vahvistaminen varhaiskasvatuksen eri tasoilla Vantaalla. Katsomusdialogi tarkoittaa opinnäytetyössämme katso- muskasvatukseen liittyvää vuoropuhelua, jossa huomioidaan sekä uskonnol- liset että uskonnottomat katsomukset.

Ensimmäisessä osasuorituksessa pilotoimme ja mallinsimme kasvattajien välis- tä dialogia. Menetelminä käytimme kahden erilaisen keskustelutilaisuuden sekä henkilöstökoulutuksen suunnittelua ja järjestämistä. Keräämämme aineisto ja kokemukset ovat syntyneet toteutuneiden pilottien pohjalta kootuista muistiin- panoista sekä ryhmäkeskusteluista. Pilotointeja ja mallinnuksia on arvioitu erilli- sissä palautekokouksissa ja niiden pohjalta tullaan edelleen kehittämään ja to- teuttamaan varhaiskasvatuksen ja seurakuntien välistä yhteistyötä.

Toisessa osasuorituksessa laadimme käytännön materiaalin varhaiskasvattaji- en käyttöön. Materiaalin nimi on Katsomusten aarrelaatikko ja siinä tutustutaan toiminnallisesti ja tarinallisesti kahdeksaan eri katsomukseen. Materiaalin tarkoi- tus on yhdessä lapsiryhmien kanssa tutustua lähellä oleviin katsomuksiin sekä lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön katsomuskasvatusosaamista. Materiaali toteutetaan opasvihkosen muodossa.

5.1 Kasvattajien välisen katsomusdialogin vahvistaminen

Toinen opinnäytetyömme osasuoritus käsittelee Vantaan ev.lut. seurakuntien ja Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen yhteisten strategisten painopistei- den mukaisen yhteistyön pilotointia ja mallintamista. Yhteisissä strategisissa painopisteissä ensimmäiseksi on nostettu kasvattajien välinen dialogi. Tä- män opinnäytetyön osasuorituksen tavoite keskittyy vahvistamaan strategis-

ten painopisteiden mukaista dialogia kasvattajien välillä. Tässä luvussa kuvaamme kasvattajien väliseen dialogiin tuotettuja prosesseja, niiden rakennetta ja syntyneiden keskustelujen sisältöä.

Painopisteiden mukaista dialogia pilotoitiin kolmella eri tasolla: johtoryhmätasolla, paikallisten toimijoiden tasolla sekä henkilöstökoulutuksena. Sekä johtoryhmätasolla että paikallisten toimijoiden tasolla järjestettiin pilotointina tilaisuudet, jotka mallinnettiin. Mallinnuksen perusteella järjestettiin ja tullaan edelleen järjestämään vastaavia tilaisuuksia. Henkilöstökoulutus tullaan järjestämään myöhempänä ajankohtana opinnäytetyössä laaditun suunnitelman ja valmistelutyön pohjalta.

5.1.1 Alueelliset johtoryhmät

Ensimmäinen katsomusdialogin pilotti toteutettiin varhaiskasvatuksen alueellisissa laajennetuissa johtoryhmissä. Vantaan kaupunki on hallinnollisesti jaettu neljään eri alueeseen: Kivistö-Aviapolis, Hakunila-Tikkurila, Korso-Koivukylä sekä Myyrmäki. Varhaiskasvatuksen alueelliset laajennetut johtoryhmät koostuvat kunkin alueen päiväkotien johtajista sekä alueen varhaiskasvatuspäälliköstä, ja ne kokoontuvat säännöllisesti. Syksyllä 2018 Sotamaa sekä seurakuntien varhaiskasvatuksen esimiehet osallistuivat alueellisiin johtoryhmiin Kivistö-Aviapolis sekä Hakunila-Tikkurila alueella. Tapaamisissa käsiteltiin katsomuskasvatuksen yhteistyötä. Näihin kahteen suuralueeseen kuuluu yhteensä 44 toimintayksikköä, joten paikalla oli vastaava määrä päiväkotien johtajia sekä alueelliset varhaiskasvatuspäälliköt.

Kokoontumisessa pilotoitiin kasvattajien välistä katsomusdialogia. Tavoitteena oli vahvistaa yhteistä ymmärrystä ja käydä dialogia keväällä luoduista yhteistyön strategisista painopisteistä sekä koota päiväkodin johtajien ajatuksia ja näkemyksiä tulevasta yhteistyöstä ja sen rakenteista. Seurakuntien työntekijät halusivat muistuttaa sitoutumisestaan yhteisiin tavoitteisiin katsomuskasvatuksessa sekä osaamisestaan katsomuskasvatuksen ja identiteetin tukeminen kysymyksissä. Kokoontumisessa oli jaossa Kumppanuuden korit -

esitteitä, Vantaan seurakuntien työntekijöille laadittua käsikirjaa sekä seurakuntien katsomuskasvatuksen nettisivuja mainostavat kortit.

Kokoontumisen aluksi tehtiin aiheeseen virittävä lämmittelytehtävä väittämi-
en avulla. Väittämät koskivat uskontoja ja katsomuksia ja niihin otettiin kan-
taa henkilökohtaisesti. Harjoitus toimi hyvin aktivoimalla ajattelun myönteis-
esti käsiteltäviin aiheisiin ja niistä syntyi jo spontaanisti keskustelua. Työs-
kentelyä jatkettiin keskustelemalla pareittain katsomusten tuntemisen tärkey-
destä ja katsomuskasvatuksesta osana varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kat-
somusten tuntemusta pidettiin tärkeänä yleissivistyksen, ennakkoluulojen
hälventämisen ja suvaitsevaisuuden kannalta.

Seuraavaksi Sotamaa esitteli katsomuskasvatusyhteistyön strategiset paino-
pisteet. Teeman työstämistä jatkettiin keskustelemalla pareittain tai pienissä
ryhmissä seuraavista kysymyksistä: mikä yhteistyössä on tärkeintä, millainen
yhteistyö palvelee parhaiten päiväkotien katsomuskasvatusta ja millainen
rakenne palvelee yhteistyötä. Ryhmät kirjoittivat omat ajatuksensa nimettö-
minä erilliselle vastauspaperille. Tämän jälkeen jätettiin vielä aikaa muille
kysymyksille ja keskustelulle.

Työskentelyllä kootuissa vastauksissa yhteistyössä pidettiin tärkeimpänä
vuoropuhelua ja avointa dialogia. Katsomuskasvatus nähtiin yleissivistävänä
ja kulttuurihistoriallisena opetuksena. Seurakuntaa pidettiin luotettavana yh-
teistyökumppanina ja erityisesti avoin ja selkeä viestintä tuki luottamuksen
syntymistä. Yhteisen ymmärryksen ja sitoutumisen katsomuskasvatuksen
tavoitteisiin katsottiin luovan hyvän pohjan yhteistyölle. Päiväkotien katso-
muskasvatusta parhaiten palvelevana yhteistyönä pidettiin sellaisia varhais-
kasvatussuunnitelman mukaisia tilaisuuksia, joihin kaikki voivat osallistua,
sekä eettisiin, yleissivistäviin ja rauhankasvatukseen painottuvia toimintoja.
Erityisesti mainittiin yhteistyö tilojen käytössä, erilaiset tapahtumat, konsertit,
kirkkokäynnit, konkreettiset metodit, tilaisuudet huoltajille, konsultaatiot,
konkreettiset vinkit sekä yhteistyö eri katsomuskuntien kanssa. Yhteistyötä
palvelevina rakenteina pidettiin seurakunnan järjestämiä koulutuksia, yhteis-

työpalavereja, hyvää tiedotusta, kontaktihenkilöitä eri uskonnollisista yhteisöistä sekä käytännönläheistä, kevyttä rakennetta vuosikellon näkökulmasta.

Kokemukset näistä kahdesta tilaisuudesta olivat innostavia ja yhteistyötä vahvistavia. Ilmapiiri oli myönteinen ja alueelliset kehittämispäälliköt tukivat aktiivisesti yhteistyötä. Samalla rakenteella ja mallinnuksella järjestettiin myöhemmin syksyllä myös Myyrmäen alueen vastaava tilaisuus paikallisten seurakuntien varhaiskasvatuksen esimiesten johdolla. Myös heidän kokemuksensa ja palautteensa tilaisuudesta oli myönteinen ja innostunut.

5.1.2 Paikallisten kasvattajien tapaaminen

Syksyllä 2018 Sotamaa ja kaupungin varhaiskasvatuksen asiantuntija Tiina-Liisa Åkerfelt aloittivat toisen dialogipilotin eli paikallisen kasvattajien välisen dialogitilaisuuden valmistelun. Tavoitteena oli kokeilla uudenlaista toimintatapaa, jossa alueelliset päiväkotien kasvattajat sekä eri katsomusten edustajia kutsutaan dialogiin keskenään. Tavoitteena oli rohkeasti pilotoida uutta ja kerätä siitä kokemuksia, joiden perusteella olisi mallinnettavissa vastaavien tilaisuuksin järjestäminen eri puolilla kaupunkia.

Valmisteluun kutsuttiin mukaan lastentarhanopettaja Silja Lamminmäki-Vartia. Keväällä 2019 järjestettävää tilaisuutta suunniteltiin ja valmisteltiin syyskuun 2018 ja tammikuun 2019 välisenä aikana yhteensä viidessä kokouksessa. Hakunilan alue valikoitui pilotoinnin kohteeksi erityisesti monikulttuurisuutensa ja jo olemassa olevien yhteistyörakenteidensa vuoksi. Valmistelun edetessä työryhmää kutsuttiin täydentämään myös seurakuntien kansainvälisyyden sihteerin Minna Saarnivaara ja kaupungin kieli- ja kulttuurikoordinaattori Nina Thurin Hakunilan alueelta. Valmistelukokouksissa valittiin tilaisuuden ajankohta, paikka, kesto, rakenne, alustajat sekä kutsuttavat päiväkodit ja uskonnolliset yhteisöt sekä keskusteltiin tavoitteista ja sisällöstä. Lisäksi sovittiin monista käytännön järjestelyistä, kuten ilmoittautumisista, tarjoiluista ja valmistelutyöryhmän työnjaosta.

Työryhmä päätti keskittyä Hakunilan alueen viiteen varhaiskasvatussyksikköön, johon kuului yhteensä kymmenen päiväkotia. Päiväkodeista kutsuttiin tilaisuuteen päiväkodin johtajat ja johtajien valitsevat kasvattajat. Lisäksi tilaisuuteen kutsuttiin alueen varhaiskasvatuspäällikkö. Kieli- ja kulttuurikoordinaattori selvitti kyseisten päiväkotien lapsiryhmissä edustettuina olevia uskontoja ja sen perusteella tilaisuuteen kutsuttiin edustajat Hakunilan ev.lut. seurakunnasta, helluntaiseurakunnasta, katolisesta kirkosta, ortodoksiseurakunnasta, Resalat islamilaisesta yhdyskunnasta, Suomen islamilaisen Diyanet yhdyskunnasta sekä Hakunilan kansainvälisestä yhdistyksestä.

Helmikuussa 2019 järjestettiin Kimokujan päiväkodin tiloissa Hakunilassa kutsutilaisuus, YK:n uskontojen ja katsomusten yhteisymmärrysviikolla 4.2. osana yhteisymmärrysviikon tapahtumia. Tilaisuuden viestinnässä käytettiin nimeä Merkityksellisiä kohtaamisia Hakunilassa. Tilaisuuden alussa lastentarhanopettaja ja projektisuunnittelija Silja Lamminmäki-Vartia Helsingin yliopiston kasvatustieteiden osastolta johdatteli lyhyesti katsomuskasvatuksen katsomuskasvatukseen ja sen taustalla vaikuttaviin perusteisiin. Sen jälkeen Helsingin yliopiston tutkijat Jutta Jokiranta, Ilkka Lindstedt ja Nina Nikki puhuivat katsomuksellisen identiteetin rakentumisesta ja siitä miten uskonnollista katsomusta välitetään. Alustusten jälkeen ryhmäprosessin ohjaajana toiminut Minna Saarnivaara jakoi osallistujat ryhmiin. Ryhmissä kirjurina toimivat valmisteluryhmien jäsenet. Ryhmäkeskusteluissa pohdittiin mitä ja millaista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja eri katsomusten edustajien kanssa on jo tehty sekä sitä, millaista yhteistyötä voitaisiin tehdä eri tasoilla, jotta lasten katsomuksellisia identiteettejä voidaan tukea.

Keskustelussa korostui yhteistyössä järjestettävien vierailujen ja tilaisuuksien yhteinen suunnittelu. Yhteistyössä voidaan lisätä tietoisuutta alueen katsomuksellisesta moninaisuudesta. Hakunilan kansainvälinen yhdistys on toiminut alueella aktiivisesti siltana eri kansallisuuksien ja katsomusten edustajien ja päiväkotien ja koulujen välillä. Ev.lut. seurakunnan kanssa on tehty pitkään hyvää ja monipuolista yhteistyötä, sekä uskonnollisina tilanteina että kaikille sopivina yleissivistävinä tilaisuuksina. Sen sijaan pienemmillä yhteisöillä on rajallisemmat resurssit tehdä yhteistyötä. Moskeijassa, ortodoksi-

kirkossa, buddhalaisessa temppelissä ja länsimäen kulttuurikeskuksessa on järjestetty joitain vierailuja ja tilaisuuksia. Katolisella kirkolla kouluyhteistyö on päiväkotien kanssa tehtävää yhteistyötä yleisempää. Katsomuskasvatuksen edustajien kanssa on tärkeää keskustella odotuksista ja mahdollisuuksista.

Yhdessä alueen päiväkodissa katsomuskasvatukseen liittyvät keskustelut on päätetty käydä vain oman henkilökunnan johdolla, koska ulkopuolisen vierailija opetuksen sisällöstä ja laadusta ei tiedetä tarpeeksi. Päiväkotiryhmissä tapahtuvia sisäisiä keskusteluja eri uskontoja, katsomuksia ja kulttuureja edustavien työntekijöiden kesken pidettiin tärkeänä. Katsomuskasvatuksen eettiset sisällöt ovat varhaiskasvatuksen arjessa koko ajan läsnä. Muistettiin että myös uskonottomuus kuuluu katsomuskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstölle toivotaan enemmän valmiuksia keskustella, koulutusta dialogisuudesta ja dialogikasvatuksesta sekä perustietoa eri katsomuksista. Haasteena koettiin pätevien opettajien saatavuus ja se, että suomalaisessa kulttuurissa varotaan uskonnosta puhumista. Alueellisen osaamisen ja materiaalin jakamisen tarve korostui.

Ryhmissä nostettiin esiin myös perheiden asiantuntemus omista traditioistaan, juhlistaan ja tavoistaan kertomisessa. Jo varhaiskasvatuksen alussa onkin tärkeää kertoa vanhemmille varhaiskasvatuksen tehtävistä ja katsomuskasvatuksesta päiväkodin toiminnassa esimerkiksi dokumentoinnin avulla. Näin perheet voidaan ottaa mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintaa esimerkiksi kulttuuri- ja uskontoperinteisiin liittyvissä näyttelyissä ja yhteisen ruokakirjan tekemisessä. Tässä tarvittaisiin kasvattajille enemmän rohkeutta kysyä vanhemmilta ja rakentaa yhteistyötä väärinkäsitysten välttämiseksi.

Varhaiskasvattajat kokevat haasteena vanhempien erilaiset koulutustaustat, kielitaidon sekä ennakkoluulot. Lisäksi suomalainen osallisuuskulttuuri ei ole tuttua toisenlaisesta kulttuuristaustasta tuleville. Yhteistyössä on tarvetta myös tulkkipalvelulle. Hakunilan kansainvälisen yhdistys toimii alueen tiedonvälityskanavana sekä kieli- ja kulttuuritulkkinä. Myös helluntaiseurakun-

nalla on osaamista sekä romanikulttuurista että monista muista kulttuureista. Keskusteluissa muistutettiin myös esiopetusopettajan vastuusta kertoa vähemmistöuskontoihin kuuluville perheille lapsen oikeudesta oman uskonnon opetukseen koulussa.

Keskusteluissa korostuivat suvaitsevaisuus ja kunnioitus, sekä se, että jokaisella tulisi olla mahdollisuus olla oma itsensä eikä omaa katsomusta tarvitsisi hävetä. Katsomuksista keskustelun katsottiin suojaavan ääriajattelulta. Uskonnot ja katsomukset nähtiin myös osana tasa-arvoisuutta. Yhteenkuulumista ja kaveruutta pidettiin lapsille tärkeinä asioina. Lapset eivät ole lähtökohtaisesti rasisteja. Katsomuskasvatuksessa tärkeimpinä asioina pidettiin juhlia, lauluja, kertomuksia, taidetta, kulttuuria sekä lasten välistä dialogia. Esimerkkeinä mainittiin juhlaperinteet ja niiden taustat, lasten ja vanhempien yhteiset leikki- tai puuhapäivät, uskonnon tai kulttuurin näyttely/teemapöydät, kulttuurikahvilat, jossa olisi tarjolla erilaisia kulttuurisia materiaaleja ja ruokia.

Vuorovaikutus tilaisuudessa oli erittäin myönteistä ja keskustelu oli innostunut. Tilaisuuden lopuksi alueen kieli- ja kulttuurikoordinaattori kiitteli osallistujia ja osallistujista otettiin yhteiskuva. Kaksi viikkoa tilaisuuden jälkeen osallistujille lähetettiin sähköisenä tilaisuudessa esillä ollut materiaali, kootut ryhmäkeskustelut, osallistujien yhteystiedot sekä palautekysely.

Palautekyselyyn vastasi 6 osallistujaa. He olivat kaikki kokeneet tilaisuuden myönteisenä ja arvioivat sitä asteikolla yhdestä viiteen numerolla 4,5. Palautteessa sai jättää myös avovastauksia ja niissä kerrottiin päälimmäiseksi tunteeksi jääneen sen, että tilaisuuden osallistujat etsivät keskinäistä kunnioitusta ja ruohonjuuritason kohtaamisia. Tilaisuudesta oli saatu hyvää sisältöä ja tietoa, jota oli viety omiin yksiköihin ja yhteisöihin. Palautteen mukaan uusien yhteistyömuotojen etsiminen oli ollut tärkeää. Tapaamista pidettiin myös alueellisesti merkittävänä ja koko alueen hyvinvointia rakentavana. Vastaavia tilaisuuksia ja avointa keskustelua toivotaan jatkossakin. Palautteessa tuli esiin myös, että katsomuskasvatukseen liittyy edelleen arkuutta ja pelkoa vääränlaisesta toimimista ja se on näkynyt esimerkiksi yhteistyöverkostojen kaventumisena.

Valmistelutyöryhmä kokoontui vielä tilaisuuden jälkeen arvioimaan tavoitteiden toteutumista sekä suunnittelemaan tulevia tilaisuuksia. Työryhmä koki tilaisuuden erittäin onnistuneena, innostavana ja motivoivana. Vuorovaikutus tilaisuudessa oli rakentava ja myönteinen ja tilaisuudelle asetetut tavoitteet toteutuivat. Tilaisuuden rakenne koettiin toimivaksi. Kokouksessa suunniteltiin myös dialogin jatkotyöstämistä alueella olevien kahden vapaaehtoisen päiväkodin esiopetusryhmien kanssa. Työryhmässä pohdittiin, että vastaavia dialogitilaisuuksia voisi tulevaisuudessa järjestää puolivuositain eri puolilla Vantaata. Vantaankosken seurakunta onkin ilmaissut olevansa kiinnostunut toimimaan seuraavan alueellisen tilaisuuden yhteistyökumppanina. Toukuu-kuulle 2019 on sovittu työryhmän kokous, jossa aloitetaan syksyn 2019 tilaisuuden suunnittelu pilotoinnin pohjalta. Olennaisiksi asioiksi tilaisuuden onnistumisen näkökulmasta koettiin tilaisuuden järjestämispaikka, tilaisuuden selkeä rakenne, aikataulu ja tavoitteet, kutsuttavien tahojen huolellinen valitseminen, sekä täsmällinen ja johdonmukainen ryhmäprosessin ohjaus.

5.1.3 Henkilöstökoulutus

Maaliskuulle 2019 suunniteltiin seurakunnan ja kaupungin yhteistyönä katsomusdialogin käymistä tukevaa koulutuspäivää. Kaupungin ja seurakunnan yhteisiä vuosittaisia koulutuspäiviä suunnittelemaan on koottu työntekijäryhmä. Sotamaa toimii ryhmän puheenjohtajana ja sihteerinä. Työryhmä valitsi koulutuspäivän aiheeksi katsomusdialogin vahvistamisen. Koulutus päätettiin toteuttaa iltapäivän pituisena Tikkurilassa Liidon tiloissa. Sotamaa kutsui kouluttajaksi uskontodialogiasiantuntija Heidi Rautionmaan ja Uskot foorumiin varapuheenjohtaja Yaron Nadbornikin. Tilaisuuden avauspuheenvuoro pyydettiin kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämispäälliköltä Katja-Maria Halmeelta. Lisäksi koulutuspäivään käytännön ideoita jakamaan lupautuivat Anuleena Kimanen Fokus ry:stä sekä Kivistö esittelemään kehittämänsä Katsomusten aarrelaatikko -menetelmää. Iltapäivän loppuosaan päiväkotien johtajille suunniteltiin oma työskentely, jossa pohdittaisiin dialogisuuden toteutumista sen eri tasoilla.

Koulutusta markkinoitiin sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutuskalenterissa, että Sotamaan toimesta seurakuntien työntekijöille. Koulutukseen sisältöä ja aihetta pidettiin tärkeänä ja ajankohtaisena sekä valittuja kouluttajia ja tehtyä valmistelutyötä onnistuneena, mutta useiden samassa kuussa tarjolla olevien koulutusten vuoksi koulutukseen ilmoittautui alle kymmenen osallistujaa. Siitä syystä koulutus päätettiin siirtää myöhempänä toteutuvaan ajankohtaan.

5.2 Katsomusdialogin vahvistaminen lapsiryhmässä

Toinen osasuoritus opinnäytetyössämme on käytännön materiaalin laatiminen katsomuskasvatukseen toteuttamiseksi varhaiskasvatuksen lapsiryhmien parissa. Materiaalin nimeksi tuli Katsomusten aarrelaatikko. Materiaalin tarkoitus on vastata Vantaan kaupungin ja seurakuntien yhteistyön strategisten painopisteiden asettamaan tavoitteeseen tutustua lähellä oleviin katsomuksiin sekä lisäämään varhaiskasvatuksen henkilöstön katsomuskasvatusosaamista. Materiaali toteutetaan opasvihkosen muodossa.

Kivistön kokoaman käytännön materiaalin tavoite on herättää lasten sekä aikuisten uteliaisuus katsomuksia kohtaan sekä antaa väline katsomusten käsittelyyn varhaiskasvatuksessa. Käytännön materiaali sisältää kahdeksan lyhyttä työskentelyä. Työskentelyt edustavat niitä katsomuksia, joista Vantaan perusopetuksessa annetaan uskonnonopetusta. Myös uskonnottomuus on huomioitu työskentelyissä. Materiaali oli tarkoitus julkaista seurakunnan ja kaupungin yhteisessä katsomuskasvatuksen koulutuspäivässä. Samalla Kivistö esittelisi osallistujille järjestettävällä käytännön työskentelyllä materiaalin käyttöä. Koulutuspäivä oli suunnitteilla maaliskuulle 2019, mutta vähäisen osallistujamäärän vuoksi koulutus siirtyi myöhemmin sovittavaan ajankohtaan. Materiaalin julkistus tapahtuu silloin.

5.2.1 Pedagogiset tausta-ajatukset työskentelylle

Käytännön materiaalin menetelmäksi ja pedagogiseksi tausta-ajatuksiksi valikoitui vapaasti sovellettuna Salaisuuslaatikko –menetelmä. Kivistö on

käyttänyt Salaisuuslaatikko -menetelmää omassa työssään ja havainnut toimintatavan lapsia kiinnostavaksi ja innostavaksi.

Salaisuuslaatikko -menetelmän ovat kehittäneet Aulikki Mäkinen ja Eero Jokela. Menetelmässä he hyödynsivät sekä Lattiakuva että Godly Play -uskontokasvatusmenetelmien pedagogiikkaa. Salaisuuslaatikko sisältää jotain arvokasta ja pyhää, ja saa samalla aikaan jännitystä ja herättää uteliaisuutta. Lattiakuvat -menetelmän mukaisesti Jokela ja Mäkinen halusivat rakentaa symbolien kautta siltaa ihmisten maailmasta Jumalan maailmaan. Salaisuuslaatikko syntyi tarpeesta luoda nuorille kerhonojajille materiaali, jossa kerhohartauksiin saataisiin tuotua Godly Play ja Lattiakuva menetelmistä peräisin olevia pedagogisia, teologisia ja hengellisiä sisältöjä. Salaisuuslaatikko menetelmä ottaa todesta lapsen oman elämän ja sen kysymykset. Jokainen osallistuja voi saada salaisuuslaatikosta jotain sellaista, joka on hänelle itselleen ajankohtaista ja merkityksellistä. Alkuperäisiin salaisuuslaatikko kertomukseen linkittyy raamatunteksti, mutta työskentelyt antavat tilaa jokaisen omalle pohdinnalle ja omien elämäkysymysten käsittelemiselle. (Aulikki Mäkinen & Eero Jokela. Henkilökohtainen tiedonanto 8.2.2019.)

Lattiakuvatyöskentelyn juuret ovat 1970-luvun Saksassa. Menetelmän kehittämisen aloitti katolinen nunna Ester Kaufmann toimiessaan lastentarhanopettajana. Hän halusi kehittää menetelmän, jossa lapset tiedon ja opettamisen sijaan saavat välittämistä ja arvostusta. Menetelmää on käytetty Suomessa vuodesta 2005 aluksi päiväkerhoissa, diakoniatyössä ja rippikoulussa sekä myöhemmin myös yhteiskunnan katsomuskasvatuksessa. (Aitlahti, Keränen-Pantsu, Mäkinen & Reina 2017, 12.)

Menetelmä sisältää kokonaisen pedagogisen ajattelutavan. Sen taustalla on ajatus, jossa katsomuskasvatus on oleellinen osa kokonaisvaltaista kasvua. Lattiakuvatyöskentelyssä ihminen käsittelee suhdetta itseensä, toisiin ihmisiin, luontoon ja muuhun ympäristöön. Lattiakuvat menetelmä on kokonaisvaltaista pedagogiikkaa. Lapsi oppii tekemällä, kokeilemalla, leikkimällä ja liikkumalla. Työskentelyt perustuvat lapsen luontaisiin kiinnostuksen kohteisiin ja lapsen luontaiseen tapaan toimia. Lattiakuvatyöskentelyissä ovat käy-

tössä kaikki aistit ja työskentelyt kehittävät lasten sosiaalisia taitoja sekä yksilöllistä että yhteisöllistä oppimista. (Aitlahti ym. 2017, 13–15.)

Dialogisuus on lattiakuvissa pedagoginen lähtökohta ja se toteutuu työskentelyissä kahdella tasolla: ulkoisella, yhdessä rakennettavalla ja aistein havaittavalla tasolla sekä sisäisellä syvyytason dialogilla, jolla on merkitystä henkilökohtaisella tasolla. Molempia tasoja tarvitaan kokonaisvaltaiseen kasvuun. Lattiakuvien kertomukset tarjoavat samaistumiskohteita ja antavat mahdollisuuden tehdä löytöjä omista kokemuksista ja ajatuksista. Työskentelyn aikana ryhmä toimii peilinä, jota vasten osallistuja voi heijastaa itseään ja kysymyksiään. Lattiakuvissa korostuu sekä ihmisten että asioiden arvostava katsominen. (Aitlahti ym. 2017, 16.)

Lattiakuvien pedagogiikka on tiivistettävissä seuraaviin periaatteisiin: osallisuus, kokemuksellisuus, yhteisöllisyys, yksilöllisyys, erilaisuuden arvostaminen, voimaannuttaminen ja merkitysten etsiminen. Ohjaajalla on aktiivinen rooli työskentelyn ohjaamisessa. Hän huomio jokaisen osallistujan ja varmistaa rakentavan, sallivan ja kaikki huomioonottavan ilmapiirin syntymisen (Aitlahti ym. 2017, 17–19.)

Godly Play, suuri leikki, menetelmän kehittäjä on Jerome W. Berryman. Godly Play -menetelmä pohjautuu Montessori-perinteeseen ja sitä voidaan pitää neljännen sukupolven Montessori-pedagogiikkana. Alkuperäisen Montessori-pedagogiikan luoja Maria Montessori huomasi alle kouluikäisten lasten oppivan parhaiten aistiensa avulla alitajuisella, leikinomaisella tavalla. Leikin avulla lapsi rakentaa niitä struktuureja, joita käytetään seuraavassa kehitysvaiheessa tietoisesti. (Berryman 2004, 118.)

Godly Play-menetelmä sopii niin lapsille kuin aikuisillekin. Menetelmä tuo pyhyden takaisin jokapäiväiseen elämään. Menetelmä opettaa sakramentaalista maailmankuvaa. Godly Play -menetelmä antaa arvon hiljaisuudessa tapahtuvalle työlle ja menetelmässä työskennellään aisteihin vetoavilla materiaaleilla. Työskentely tapahtuu turvallisessa, mutta toisaalta stimuloivassa ympäristössä. Menetelmä yhdistää kaksi pääasiallista oppimisen tapaa, kie-

len (verbaalinen järjestelmä) ja leikin (nonverbaalinen järjestelmä). Menetelmässä ei pyritä ulkoa oppimiseen tai tiedon siirtämiseen, vaan havaitsemiseen ja löytämiseen. Godly Play -menetelmässä käytetään erilaisia kädentaitoja ilmaisemalla niiden avulla ryhmässä kuullun vertauksen tai raamatunkertomuksen herättämiä ajatuksia ja tunteita. Menetelmä opettaa luottamaan Jumalaan ja lähestymään häntä vapaasti elämän eri tilanteissa. Godly Play -menetelmä pyrkii opettamaan pohdiskelua, osallistumista, rukousta, ystävällisyyttä ja vastavuoroisuutta. Menetelmä tarjoaa mahdollisuuden Raamatun Pyhän kertomuksen lukemiseen, pohtimiseen ja ihmettelyyn. Menetelmä auttaa tuntemaan Jumalaa ja Raamattua sen sijaan, että he saisivat valmista tietoa Jumalasta ja Raamatusta. (Berryman 2004, 20–21.)

5.2.2 Ohjeet Katsomusten aarrelaatikko -materiaalin käyttöön

Katsomuskasvatuksessa uskonnollisia kysymyksiä käsiteltäessä keskustelu, tarinoiden kertominen sekä opillisten kysymysten käsittely ovat usein abstrakteja ja siksi lapsille vaikeita hahmottaa. Uskonnot sisältävät kuitenkin helpommin käsiteltäviä ja koettavia ulottuvuuksia, kuten hyväntekeväisyys, taiteen kokeminen ja tekeminen, hiljentymisen, musiikin kuuntelu ja tuottaminen sekä rakennuksiin ja esineisiin tutustuminen. Siksi näitä monipuolisia ulottuvuuksia tulisikin hyödyntää ja käsitellä lasten kanssa tutustuttaessa eri uskontoihin ja katsomuksiin. (Pellikka 2017, 153–154.)

Katsomusten aarrelaatikon työskentelyt ovat lyhyitä, esimerkiksi varhaiskasvatuksen päiväpiiriin tai muihin työskentelyhetkiin sopivia tuokioita. Jokaisessa työskentelyssä on pieni tarinallinen osio, jokin toiminnallisesti toteutettava yhteinen puuha sekä tietolaatikko kunkin katsomuksen ydinasioista. Työskentelyt pyrkivät olemaan helposti toteutettavia ja lapsen maailmaa sivuavia.

Työskentely tapahtuu piirissä ja työskentelevän ryhmän jäsenten välille pyritään työskentelyn aluksi rakentamaan yhteyttä ja luottamusta. Toistuvat rutinit luovat turvaa, tuttuutta ja mielenkiintoa yhteistä työskentelyä kohtaan. Toimintatuokioiden työskentelyä johdattaa aina aikuinen, mutta lasten kysymyksille ja ihmettelylle on jätettävä riittävästi tilaa työskentelyssä. Vaihtelevat

toiminnalliset osuudet antavat tilaa kokemiselle, itse tekemiselle ja jokaisen omalle sisäiselle prosessille. Katsomuksen aarrelaatikko pyrkii herättämään lasten ja aikuisten mielenkiinnon omaa ja toisten katsomuksia kohtaan. Työskentelyt pyrkivät luomaan ryhmän jäsenten välille osallisuutta, yhdessä tekemisen iloa, erilaisuuden arvostamista sekä tilaisuuden pohtia elämän suuria ja pieniä kysymyksiä yhdessä.

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa kuvaa kokonaisvaltaisuus. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 36.) Laadukas pedagogiikka rakentuu vaihtelevien työtapojen ympärille. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia työtapoja ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 38.)

Eri oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan tavoitteita. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia eri oppimisen alueista. Oppimisen alueet muodostuvat viidestä eri kokonaisuudesta: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tuki ja toimin ympäristössäni, kasvan, liikun ja kehityn. Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden laaja-alaisen tarkastelun ja lasten omat mielenkiinnon kohteet ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 39–40.)

Katsomusten aarrelaatikko -työskentelyissä käytetään monipuolisia työskentelytapoja. Työskentelyt pyrkivät lisäämään lasten kokemusta osallisuudesta ja kertomukset on yritetty tuoda lähelle lapsen kokemusmaailmaa.

6 POHDINTA

6.1 Eettiset näkökulmat ja ammatillinen kasvu

Kaupungin varhaiskasvatuksen ja seurakuntien yhteistyön tavoitteena ovat katsomusdialogi, suvaitsevaisuus, kunnioitus ja yhteiskuntarauha. Opinnäytetyömme äärellä olemme pohtineet paljon suvaitsevaisuutta. Unescon yleiskokouksen julistuksen mukaan suvaitsevaisuuden osoittaminen merkitsee sitä, että kukin saa vapaasti pitää kiinni omasta vakaumuksestaan, eikä siitä tarvitse luopua tai heikentää sitä. Samalla se on sen hyväksymistä, että toiset pitävät kiinni omastaan, eikä omia näkemyksiään myöskään saa väkisin tyrkyttää toiselle. (Unesco. Declaration of Principles on Tolerance.)

Osallistuimme Suomen ekumeenisen neuvoston järjestämään uskontodialogi-seminaariin 22.3.2019. Seminaarin avauspuheenvuorossa dosentti Jyri Komulainen korosti uskontodialogin merkitystä parhaana ennaltaehkäisyn muotona valeuutisia ja kiihotusta kansanryhmiä vastaan. Omassa puheenvuorossaan entinen europarlamentaarikko Eija-Riitta Korhola tarkasteli ekumeniaa ja dialogia eurooppalaisen politiikan valossa. Hän muistutti, että sivistys, koulutus, historian tuntemus ja avoin dialogi torjuvat voimakkaasti fundamentalismia. Hän pohti myös suvaitsevaisuutta ja sitä, että suvaitsevaisuus ei tarkoita erilaisten arvojärjestelmien kritiikitöntä hyväksymistä ja omista arvoista vaikenemista. Sen sijaan hän puhui liberaalista pluralismista, jonka mukaan erilaisten arvo- ja uskomusjärjestelmien rinnakkainelo on tunnustettava lähtökohhta. Pluralismi ottaa huomioon ihmisten erilaiset arvomaailmat, katsomukset ja niiden erot ja kutsuu siten aitoon dialogiin. Seminaarissa jäimme pohtimaan myös sitä, että sekä suomalaisessa että eurooppalaisissa suurissa kirkkokunnissa on pitkät perinteet ekumeenisessa dialogissa, mutta niiden rinnalla tulisi vahvistaa myös eri katsomusten välistä dialogia, huomioiden myös uskonnottomat katsomukset.

Pohdimme myös suvaitsevaisuuden määritelmän ja tavoitteiden suhdetta Helsingin yliopiston kulttuuri- ja katsomussensitiivisen Kukas-hankkeen taustalla

vaikuttavan, kulttuurien välisen sensitiivisyyden mallin eri vaiheisiin. Mallin mukaan kieltämisen vaiheessa ihmisellä on vähiten herkkyyttä ja kiinnostusta vieraita kulttuureja ja katsomuksia kohtaan. Toisessa vaiheessa vieraat kulttuurit ja katsomukset nähdään uhkana. Kolmantena tulee vähättelyn vaihe, jossa kulttuurien ja katsomusten eroja ei tunnisteta eikä hyväksytä, vaan niitä pidetään pohjimmiltaan keskenään samanlaisina. Neljännessä eli hyväksynnän vaiheessa ollaan valmiita suvaitsemaan eri kulttuureja kaikessa erilaisuudessaan. Sen sijaan seuraavassa eli sopeutumisen vaiheessa pystytään jo toimimaan eri kulttuurien mukaisesti joissain tilanteissa. Kuudes ja viimeisin vaihe on kaikkein sensitiivisin integraation vaihe. Siinä vaiheessa ihminen on omaksumut eri kulttuurien käsityksiä ja toimintatapoja ja pystyy liikkumaan niiden välillä sujuvasti. (Helsingin yliopisto. Kulttuuri- ja katsomussensitiivisyys. Sensitiivisyys ja reflektiivisyys.) Pohdimme, että suvaitsevaisuus tavoitteena voikin olla vasta välivaihe tämän mallin mukaisesti, jolloin suvaitsevaisuudesta pitäisi voida ottaa askeleita vielä eteenpäin kohti katsomusten integraatiota. Näiden askelien ottaminen vaatii juuri dialogia, koska uskaltautuessamme aitoon dialogiin, uskaltaudumme myös muutokseen sekä itsessämme että koko yhteiskunnassa.

Opinnäytetyötä tehdessämme havahduimme pohtimaan, miten kaukana vielä olemme sensitiivisen integraation vaiheesta. Edessä on vielä paljon työtä aidon dialogin aikaansaamiseksi eri katsomusten välille. Katsomukset näyttäytyvät eri puolella Suomea hyvin erilaisina. Vantaa on monikulttuurinen ja -moniuskontoinen. Tämä antaakin mahdollisuuden toimia edelläkävijänä ja suunnannäyttäjänä katsomusdialogin rakentamisessa.

Vaikka meillä on kummallakin kymmenien vuosien pituinen työkokemus kirkon kasvatustyössä, syvensi opinnäytetyön tekeminen omaa ammatillista osaamistamme ja vahvisti entisestään ymmärrystämme katsomuskasvatuksen merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön eri vaiheissa koimme, että pitkästä ja monipuolisesta työkokemuksesta seurakuntatyössä oli paljon hyötyä. Nyt valmistuessamme myös varhaiskasvatuksenopettajiksi pohdimme katsomuskasvatuksen eettistä ja ammatillista merkitystä oman ammatti-identiteettimme näkökulmasta. Keskustelimme seurakunnan työntekijän roolista katsomuskasvatuksen yhteistyökumppanina. Seurakunnan

työntekijöinä kirkon toiminnassa toteutamme kasvatustyössä kasteopetusta, mutta varhaiskasvatuksen kanssa toteutettavassa yhteistyössä korostuu kirkon rooli osana yhteiskunnallista vaikuttamistyötä ja rakenteellista yhteistyötä. Seurakunnalle on osana yhteiskuntaa luontevaa sitoutua varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseen lapsen hyvän elämän kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Kasvatuksen keskiössä on lapsen etu ja hänen tarpeensa. Tulevina varhaiskasvatuksenopettajina on opinnäytetyöprosessimme aikana vahvistunut ymmärryksemme katsomuskasvatuksen merkityksellisyydestä identiteetin rakentumisen ja dialogin käymisen näkökulmista osana kokonaisvaltaista pedagogiikkaa. Näemme varhaiskasvatuksen ja varhaisten kokemusten merkityksen osana jatkuvaa kasvunpolkua arvojen ja asenteiden syntymisessä. Erityisen tärkeäksi nousi havainto katsomuskasvatuksen sensitiivisyydestä. Tulevina varhaiskasvatuksen ammattilaisina haluamme olla rakentamassa katsomusten välistä dialogia ja aitoa kohtaamista eri katsomusten välille.

Seurakunnan työntekijöinä näemme kirkon merkityksen myös vähemmistöuskontojen puolestapuhujana. Samalla pidämme esillä katsomusten merkitystä ja vaikutusta osana yhteiskunnan toimintaa, arvopohjaa ja kulttuuria. Seurakunnan työntekijöinä ammatillisuutemme lähtökohtana ovat Raamatusta löytyvät rakkauden kaksoiskäsky ja kultainen sääntö. Kultainen sääntö löytyy samansisällöisenä myös useista muista katsomuksista. Tavoitteenamme ja kutsumuksenamme on kohdella ja kohdata muita ihmisiä samoin kuin haluaisimme itsetulla kohdatuksi ja kohdelluksi, eli arvostavasti ja kunnioittavasti.

Käyttämässämme lähdekirjallisuudessa korostui lapsen elinpiirin kokonaisvaltainen huomioiminen varhaiskasvatuksessa. Mitä paremmin tunnemme oman kulttuuri-identiteettimme, sitä luontevammin ja myönteisemmin suhtaudumme muita kulttuureja ja etnisiä ryhmiä kohtaan. Kulttuuriperintö on osa henkistä ja yhteiskunnallista pääomaamme ja jokaisella on oikeus liittyä sukupolvien ketjuun, osaksi yhteistä kulttuuriperintöä. Elinpiiristämme välittyvät ne arvot, uskomukset ja toimintatavat, joiden kautta tarkastelemme maailmaa. Juurettomuuden kokemuksen tunne estää hyvinvointia ja siksi on tärkeää tutustua siihen, mistä itse on ”kotoisin”. Näin saamme itsellemme historian, vaikka se ei olisikaan peräisin meitä ympäröivästä yhteiskunnasta.

6.2 Arviointi

Opinnäytetyömme tavoitteena oli vahvistaa katsomusdialogia Vantaan varhaiskasvatuksessa yhteistyön strategisten painopisteiden mukaisesti. Käytännössä se tarkoitti kasvattajien välisen dialogin vahvistamista pilotoimalla ja mallintamalla sitä sekä konkreettisen materiaalin tekemistä varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen. Opinnäytetyön tavoite oli vahvistaa varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen yhteistyörakennetta ja osaamista Vantaalla.

Suunnitteluvaiheessa pohdimme prosessin toteutumismahdollisuuksia SWOT-analyysin avulla. Sisäisinä vahvuuksina näimme erityisesti yhteistyösuhteet, pitkät perinteet ja monipuolisen osaamisen. Niiden vahvuus korostuikin koko prosessin ajan ja erityisen tärkeältä tuntui kaupungin sitoutuminen yhteisiin painopisteisiin ja yhteistyöhön. Ulkoisina mahdollisuuksina näimme uudet yhteistyökumppanit ja kasvatuskumppanuuden. Paikalliseen dialogitilaisuuteen kutsuimme mukaan eri uskontojen edustajia ja kaikki kutsutut tahot osallistuivat tilaisuuteen. Osallistujien kokemus tilaisuudesta oli erittäin myönteinen. Sisäiseksi heikkoudeksi arvioimme alussa uuden varhaiskasvatussuunnitelman sisäistämisen ja käsitteiden ymmärtämisen, mutta työskentelyn ja yhteisen keskustelun myötä on yhteinen ymmärrys lisääntynyt ja olemme luoneet yhteistä käsitteistöä. Ulkoiseksi uhaksi arvioimme alussa katsomuskriittisyyden ja väärinymmärryksen, mutta prosessin aikana emme ole kohdanneet kumpaakaan.

Kasvattajien välisen katsomusdialogin pilotoinnissa valitsimme kolme erilaista organisaation tasoa, jotta vaikutus olisi mahdollisimman monipuolinen ja laaja. Sekä johtoryhmätasolla että paikallisten toimijoiden tasolla pilotointi ja mallintaminen toteutui ja onnistui, ja niiden perusteella vastaavia tilaisuuksia tullaan järjestämään lisää. Keväälle 2019 suunniteltu henkilöstökoulutus jouduttiin siirtämään myöhempään ajankohtaan vähäisen ilmoittautujamäärän vuoksi. Sen valmistelussa tehtiin kuitenkin tärkeää verkostoyhteistyötä, joka on hyödynnettävissä myöhemmin.

Opinnäytetyömme osasuorituksena laadittu katsomuskasvatusmenetelmä tukee lapsiryhmissä tapahtuvaa katsomuskasvatusta. Menetelmän avulla on mahdollista synnyttää ja vahvistaa lasten välistä kunnioittavaa dialogia. Katsomusten aarrelaatikko on konkreettinen ja helposti omaksuttava menetelmä kasvattajien käyttöön ja edelleen luontevasti kehitettävä. Käytännön materiaali omalta osaltaan täydentää arjessa käytettävien materiaalien valikoimaa ja vastaa erityisesti Vantaan tarpeeseen. Materiaali on kuitenkin helposti sovellettavissa myös muualle ja sitä saa virikkeitä omien työskentelykokonaisuuksien rakentamiseen. Haasteellisinta materiaalin kokoamisessa oli valittujen katsomusten tasapuolinen huomioiminen toiminnallisesti. Materiaalin tarkoitus on herättää uteliaisuutta ja kiinnostusta katsomuksia kohtaan. Sen ei ole tarkoitus välittää koko kuvaa katsomuksesta, vaan avata yksi pieni näkökulma asiaan.

6.3 Johtopäätökset

Katsomusten merkitys ja vaikutus maailmassa kasvaa ja siksi on eettisesti vastuullista vahvistaa lapsissa sellaisia valmiuksia, joiden avulla he osaavat paremmin toimia tulevaisuuden maailmassa toisten huomioiden ja arvopohjaa rakentaen. Siten edistämme sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ristiriitojen rauhanomaista ratkaisemista. Mielestämme katsomusdialogin avulla on mahdollista edistää tasa-arvoa, suvaitsevaisuutta ja maailmanrauhaa. Lisäksi näemme, että kirkon ja varhaiskasvatuksen tekemällä yhteistyöllä on merkittävä rooli ja vastuu tämän yhteisen tehtävän toteuttamisessa.

Varhaiskasvatuksen maailmassa onkin oleellista miettiä, muutetaanko vai-vautuneisuuden kulttuuria avoimen sekularismin mukaisesti kulttuurien- ja uskontojen välisyyteen vai lähdetäänkö suljetun sekularismin ja uskonnonvastaisuuden tielle vastoin uskonnonvapauslakia ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (Kalliala 2015, 28).

Toteuttamiemme dialogitilaisuuksien kaltaisia tilanteita ei ole aiemmin järjestetty Vantaalla ja kokemuksemme pilotoinneista oli myönteinen ja vahvistava. Niissä korostui ajatus dialogista arkisena ja kunnioittavana vuorovaikutukse-

na ihmisten välillä. Kohtaaminen ja yhteisiin tavoitteisiin pyrkiminen myönteisessä ilmapiirissä oli jo itsessään osallistujia voimauttavaa ja rakentavaa.

Kaupungin ja seurakuntien yhteisten strategisten painopisteiden käytännöissä ja mahdollisuuksissa on edelleen paljon kehittämistä ja yhdessä tekemistä. Erityisesti yhteiseen suunnitteluun tulee kiinnittää huomiota ja varata aikaa, vaikka se on laajuudessaan haastavaa. Samoin yhteistyöyhteyden luominen eri vantaalaisiin katsomuksellisiin ja uskonnollisiin yhteisöihin on yhteinen haasteemme ja tavoitteemme. Ennen muuta muutos on tarkoittanut yhteistyön avaamista ja kuvaamista entistä tarkemmin. Ev.lut. seurakunnat ovat opetelleet perustelemaan erilaiset toiminnalliset yhteistyön muodot varhaiskasvatussuunnitelman perusteista käsin sekä kuvaamaan tilanteiden sisältöä kirjallisesti etukäteen, jotta päiväkodin henkilöstöllä on ollut mahdollisuus kertoa siitä myös huoltajille.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielekäs ja kiinnostava prosessi, joka on lisännyt myös omaa ymmärrystä katsomuskasvatuksen merkityksestä ja tärkeydestä. Katsomuskasvatus on tärkeä ja ajankohtainen aihe. Aihetta tulisi tutkia lisää ja konkreettisten arjen katsomusdialogia tukevien materiaalien kehittämistä tulisi jatkaa. Olisi mielenkiintoista tutkia Vantaalla muutaman vuoden päästä, missä tilanteessa varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus silloin on ja onko nyt tehdyillä pilotoinneilla ja materiaaleilla ollut vaikutusta. Parasta antia opinnäytetyön prosessissa on ollut eri toimijatahojen ja uusien yhteistyökumppanuuksien löytäminen verkostoissamme. Toimimme yhdessä suvaitsevaisuuden, keskinäisen kunnioituksen, yhteisymmärryksen ja yhteiskuntarauhan rakentamiseksi. Lopulta kuitenkin yhteistyössä katsomuskasvatuksessa on kysymys yhteisestä tavoitteesta, yhteisestä paremmasta maailmasta lapsillemme.

LÄHTEET

- Ahonen, L. (2017). *Vasun käyttöopas*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Aitlahti, K., Keränen-Pantsu, R., Mäkinen, A., Reina, R. (2017). *Lattiakuvat katsomuskasvatuksessa ja opetuksessa*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Benjamin, S., Laine, M., Kallioniemi, A. (2015) Varhaiskasvatuksen kulttuuriperintökasvatus yhteiskunnallisessa murroksessa. Teoksessa Ubani, Poulter, Kallioniemi (toim.), *Uskonto lapsuuden kulttuureissa* (s. 179–207). Helsinki: Lasten keskus.
- Berryman, J. (2004). *Suuri leikki. Käsikirja Godly Play-menetelmään*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Eerola-Pennanen, P. (2017). Kulttuurinen moninaisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala & Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (s. 236-249). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Heikka, M. (2018). *Uskonnot kohtaavat. Mahdollisuus parempaan maailmaan*. Gaudeamus Oy. (painopaikka Tallinna)
- Helsingin yliopisto. Kulttuuri- ja katsomussensitiivisyys. Sensitiivisyys ja reflektiivisyys. Saatavilla 25.3.2019 <https://blogs.helsinki.fi/kulttuuri-ja-katsomussensitiivisyys/2018/01/08/sensitiivisyys-ja-reflektiivisyys/>
- Iivonen, P. (2010). Dialogi osana Euroopan unionin ja Aasian maiden vuoropuhelua. Teoksessa H. Rautionmaa (toim.), *Uskontodialogi – Kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen* (s. 17–18). Kulttuuri – ja uskontofoorumi FOKUS.
- Illman, R., Ketola, K., Latvio, R. & Sohlberg, J. (2017). *Monien uskontojen Suomi*. Kuopio: Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 48.
- Issakainen, T. (2010). *Meidän ja muiden uskonnot*. Helsinki: Lasten keskus
- Kalliala, M. (2015) Uskonto, kulttuuri ja lapsuus. Teoksessa Ubani, Poulter, Kallioniemi (toim.), *Uskonto lapsuuden kulttuureissa* (s. 15–34). Helsinki: Lasten keskus.
- Kallioniemi, A. (2015) Koulun juhlakulttuuri moninaistuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Ubani, Poulter, Kallioniemi (toim.), *Uskonto lapsuuden kulttuureissa* (s. 208–228). Helsinki: Lasten keskus.

- Karlöf, B. (2004). *Strategian rakentaminen. Sisältö ja välineet*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kekkonen, M., Lehti, K., & Tirkkonen, J. (2017). Dialogisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Haapsalo, Petäjä, Vuorelma-Glad, Sandén, Pulkkinen, Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 62–63, 72). Helsinki: Lasten Keskus.
- Kimanen, A. (2016) Developing pupils skills in inter-worldview dialogue. Saatavilla 21.3.2019
https://www.researchgate.net/publication/298437943_Developing_Pupils'_Skills_in_Inter-worldview_Dialogue
- Kirkontilastot. Jäsentilasto 2018. Saatavilla 26.3.2019
<https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=54>
- L 453/2003. Uskonnonvapauslaki. Saatavilla 4.3.2019
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030453>
- L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki. Saatavilla 4.3.2019
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- L 628/1998. Perusopetuslaki. Saatavilla 10.3.2019
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- L 731/1999. Suomen perustuslaki. Saatavilla 4.3.2019
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Lamminmäki-Vartia, S. (2010). *”Ai, noi muslimithan ei kai saa tehdä enkeleitä”:* *uskonto ja uskontokasvatus monikulttuurisen päiväkodin arjessa ja kasvattajien puheessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Pro gradu – tutkielma.
- Lamminmäki-Vartia, S., Kuusisto, A. (2015) Päiväkodin johtaja katsomussensitiivistä varhaiskasvatusyhteisöä rakentamassa. Teoksessa Ubani, Poulter, Kallioniemi (toim.), *Uskonto lapsuuden kulttuureissa* (s. 127–176). Helsinki: Lasten keskus.
- Mikkola, K. (2010). Uskontodialogi vaatii asennetta. Teoksessa H. Rautionmaa (toim.), *Uskontodialogi – Kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen* (s. 20–21). Kulttuuri – ja uskontofoorumi FOKUS.
- Ojell, R., Petäjä, H. (2017). Kunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen yhteistyö. Teoksessa T. Haapsalo & H.Petäjä & P. Vuorelma-Glad & M.

- Sanden & H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 87–96). Helsinki: Lasten Keskus.
- Opetushallitus (2018). Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa. Saatavilla 20.2.2019
https://www.oph.fi/download/189008_Ohje_varhaiskasvatuksen_katsomuskasvatuksen_toteuttamisesta_ja_uskonnollisis.pdf
- Opetushallitus. (2005). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Saatavilla 10.3.2019
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>
- Opetushallitus. (2014). *Esi- ja perusopetussuunnitelman perusteet*. Saatavilla 10.3.2019
https://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (2016). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Saatavilla 10.3.2019
https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Paavola, H., Talib, M-T. (2010). *Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pellikka, I. (2017). Katse katsomuskasvatukseen. Teoksessa Hujala & Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (s. 150-157). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Poulter, S., Riitaoja, A., Kuusisto, A (2015) 'Toisin silmin': Lapsi ja monikatsomuksellisten kasvatuskulttuurien rakentuminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ubani, Poulter, Kallioniemi (toim.), *Uskonto lapsuuden kulttuureissa* (s. 95–126). Helsinki: Lasten keskus.
- Rautionmaa, H. (2010). Uskontodialogin tie. Teoksessa H. Rautionmaa (toim.), *Uskontodialogi – Kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen* (s. 8–10). Kulttuuri – ja uskontofoorumi FOKUS.
- Sakasti. Seurakuntatyö. Kasvatus. Varhaiskasvatus. Yhteydet yhteiskunnan varhaiskasvatukseen. Kumppanuuden korit ja Vasu2017. Saatavilla

14.2.2019

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3B945A>

Simojoki, H. (2015). Lapsen elämänkysymykset – muuttuva uskonto osana lapsen elämää. Teoksessa Ubani, Poulter, Kallioniemi (toim.), *Uskonto lapsuuden kulttuureissa* (s. 35–55). Helsinki: Lasten keskus.

Sitra. Erätauko. Saatavilla 21.3.2019 <https://www.sitra.fi/eratauko/>

Tarkka, K. (2017). Millainen lapsikäsitys ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteita? Teoksessa Haapsalo, Petäjä, Vuorelma-Glad, Sandén, Pulkkinen, Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 22–43). Helsinki: Lasten Keskus.

Tast, S. (2017). Oikeus omaan katsomukseen ja katsomuskasvatukseen. Teoksessa T. Haapsalo & H. Petäjä & P. Vuorelma-Glad & M. Sandén & H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 12–21). Helsinki: Lasten Keskus.

Ubani, M. (2015) Uskonnot ja katsomukset varhaiskasvatuksen pedagogisissa toimintaympäristöissä. Teoksessa Ubani, Poulter, Kallioniemi (toim.), *Uskonto lapsuuden kulttuureissa* (s. 81–94). Helsinki: Lasten keskus.

Unesco. (1995). Declaration of Principles on Tolerance. Saatavilla 25.3.2019 http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13175&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Unicef. Lapsen oikeudet. Sopimus kokonaisuudessaan. Saatavilla 4.2.2019 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Vantaan kaupunki. (2016). *Vantaan esiopetuksen opetussuunnitelma*. Saatavilla 10.3.2019

https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/125804_Vantaan_esiopetuksen_opetussuunnitelma_painoversio.pdf

Vantaan kaupunki. (2017). *Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma*. Saatavilla 10.3.2019

https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/139743_138158_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma_2018_paivitetty.pdf

- Vantaan kaupunki. (2018). *Kieli ja kulttuuritietoinen käsikirja*. Saatavilla 10.3.2019
https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/139821_UUSIN_2018_Kieku_kasikirja.pdf
- Vantaan kaupunki. Hallinto ja talous. Tietoa vantaasta. Tilastot ja tutkimukset. Muut tilastot ja tietokannat. Saatavilla 22.3.2019
https://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/tietoa_vantaasta/tilastot_ja_tutkimukset/muut_tilastot_ja_tietokannat
- Vantaan kaupunki. Hallinto ja talous. Tietoa vantaasta. Tilastot ja tutkimukset. Vantaa lyhyesti. Saatavilla 22.3.2019
https://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/tietoa_vantaasta/tilastot_ja_tutkimukset/vantaa_lyhyesti
- Vantaan seurakunnat. (2011). *Päivähoidon uskontokasvatus*. Onks enkeleitä olemas? – näkökulmia päivähoidon uskontokasvatukseen. Saatavilla 17.3.2019
https://issuu.com/jani.kasma/docs/vantaap_iv_hoidonuskontokasvatustandard
- Vantaan seurakunnat. (2018). *Vantaan ev.lut. seurakunnat kaupungin varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen yhteistyökumppanina*. Käsikirja seurakuntien työntekijöille. Saatavilla 10.3.2019
<http://www.vantaanseurakunnat.fi/documents/1087002/13540250/K%C3%84SIKIRJA+Seurakunta+varhaiskasvatuksen+katsomuskasvatuskumppanina.pdf/128fe033-c97a-9460-19d3-91e538089763>
- Vantaan seurakunnat. Info ja asiointi. Strategia. Saatavilla 20.3.2019
<https://www.vantaanseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/strategia>
- World Council of Churches. (2016). Saatavilla
<https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/interreligious-dialogue-and-cooperation/called-to-dialogue>

LIITE 1. Yhteistyön strategiset painopisteet

Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen ja ev.lut. seurakuntayhtymän yhteiset strategiset painopisteet vuosille 2018 – 2020:

1. Yhteistyön ensimmäinen painopiste: Dialogi kasvattajien välillä

Dialogin vahvistaminen varhaiskasvatuksen, seurakuntien, vantaalaisten uskonnollisten ja katsomuksellisten tahojen kesken

- rakennamme dialogipöytiä ja katsomuskasvatusfoorumeita, joissa voidaan keskustella katsomuskasvatuksen toteutumisesta, siihen liittyvistä kysymyksistä ja käytännöistä, yhteistyön vuosikellosta, yhteistyössä toteutettavista koulutuksista ja tapaamisista sekä ammatillisuuden hyödyntämisestä ja osaamisen jakamisesta.

2. Yhteistyön toinen painopiste: Yhteistyömahdollisuuksien hyödyntäminen yleissivistävän katsomuskasvatuksen toteuttamisessa

Kristillinen katsomus ja ev. lut. seurakuntien tilat lapsiryhmän yhteisen tutustumisen kohteina

- seurakuntien tilat monipuolisina oppimisympäristöinä
- tutustuminen kristillisten juhlaperinteiden taustoihin
- Varhaiskasvatuksen ja seurakunnan työntekijät suunnittelevat yhteistyössä katsomuskasvatuksen teemoja

3. Yhteistyö kolmas painopiste: Kristillisen identiteetin tukeminen

Varhaiskasvatuksen ja seurakunnan työntekijät luovat yhteistyössä alustoja alueellisen yhteistyön organisoimiseksi

- päiväkodin toiminta- ja juhlakalenteriin merkityt vuoden kiertoon liittyvät kristilliset hartaudet ja jumalanpalvelukset seurakuntien tiloissa.

LIITE 2. Merkityksellisiä kohtaamisia kutsu

MERKITYKSELLISIÄ KOHTAAMISIA HAKUNILASSA

Tervetuloa keskustelemaan yhteistyöstä päiväkotien ja alueen uskonnollisten yhteisöjen välillä Hakunilassa!

Tilaisuuden tavoitteena on tutustua alueella toimiviin yhteisöihin, katsomuksiin sekä rakentaa yhteistyötä päiväkotien ja eri yhteisöjen välillä. Tilaisuus on osa yhteisymmärrysviikkoa, jonka teemana 2019 on Merkityksellisiä kohtaamisia – yhteisymmärrystä elämään.

Paikalle toivotaan 1-2 yhteisön edustajaa. Tilaisuus pidetään suomen kielellä.

Lisätietoja:

Tiina-Liisa Åkerfelt, varhaiskasvatuksen asiantuntija, Vantaan kaupunki
tiina-liisa.akerfelt@vantaa.fi, 040 586 4893

Iris Sotamaa, kasvatusasiainsihteri, Vantaan seurakuntayhtymä
iris.sotamaa@evl.fi, 050 378 0318

Minna Saarnivaara, Secretary for international Affairs and Multicultural work, Vantaa Parish Union
minna.saarnivaara@evl.fi, 050 556 4756

Missä: Kimokujan päiväkotiki, Kimokuja 5
Milloin: 4.2.2019 klo. 12.30-15.15

Kutsuttuina:

Hakunilan kansainvälinen yhdistys, Suomen vietnamilainen buddhalaisuus yhdyskunta, Hakunilan ev.lut seurakunta, Islamilaiset yhdyskunnat, Kotikirkko (Helluntai srk.), Katolinen kirkko, Vantaan Ortodoksinen srk.

Alueen päiväkotien johtajat ja kasvattajien edustus: Hepopuisto, Heporinne, Kannuskuja, Ravurinpuisto, Harmotie, Kimokuja, Hakunilanrinne, Ravuri, Suitsikuja, Aisakello

Ilkka Tahvanainen, Kirkkohallituksen asiantuntija
Jutta Jokiranta, Helsingin yliopiston tutkija
Ilkka Lindstedt, Helsingin yliopiston tutkija
Leena-Mari Tornivaara, varhaiskasvatuspäälikkö

Tilaisuutta järjestämässä:

Tiina-Liisa Åkerfelt, varhaiskasvatuksen asiantuntija
Nina Thurin, kieli- ja kulttuurikoordinaattori
Iris Sotamaa, kasvatusasiainsihteri, evl. srk.
Minna Saarnivaara, kansainvälisen työn sihteri, evl. srk.
Laura Sydänmaanlakka, vs. johtava kasvatuksen pastori, evl. srk.
Silja Lamminmäki-Vartija, Monikatsomukselliset oppimisen tilat varhaiskasvatuksessa -hanke



LIITE 3. Katsomusten aarrelaatikko –menetelmä

KATSOMUSTEN AARRELAATIKKO

Materiaali Vantaan varhaiskasvatukselle
katsomuskasvatuksen toteuttamiseksi
varhaiskasvatuksen arjessa



Tämä materiaali on tehty osana Diakin Sosionomi (AMK)-varhaiskasvatuksen opettaja tutkinnon opinnäytetyötä keväällä 2019. Materiaalin on laatinut nuorisotyönohjaaja Outi Kivistö Vantaankosken seurakunnasta. Lisätietoja ja palautetta materiaalista outi.kivisto@evl.fi.

SISÄLLYS

TAUSTAA	4
KATSOMUSTEN AARRELAATIKKO	5
Katsomusten aarrelaatikon pedagogiikasta	6
Laatikon valmistus	6
Työskentelystä aarrelaatikon parissa	7
Lämmittelyharjoituksia	8
Alkutoruttelu	9
KÄYTÄNNÖN TYÖSKENTELYT	11
BUDDHALAISUUS	12
EVANKELISLUTERILAISET	14
HINDULAISUUS	16
ISLAM	18
KATOLISUUS	20
KRISHNA	22
ORTODOKSISUUS	24
USKONNOTTOMUUS	26
KIRJALLISUUTTA	28
LINKKIVINKKEJÄ	29
TERMEJÄ	30

TAUSTAA

Uusi varhaiskasvatustalaki astui voimaan 2017 ja uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vuonna 2016. Varhaiskasvatustalain mukaisesti varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on antaa kaikille lapsille valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lasten tulisi tutustua kaikkiin lapsiryhmässä läsnä oleviin katsomuksiin.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus on sitouttamaton, mikä tarkoittaa sitä, että katsomuksia tarkastellaan tasaveroisina arvottamatta niitä. Lasta ei saa varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa ohjata mihinkään katsomukseen eikä katsomuksellisesti vedota tai vaikuttaa lapseen. (Opetushallitus 2018.)

Katsomuskasvatuksen tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan, sekä tukea kunkin lapsen kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatuksen pedagoginen toiminta-ajatus on luonteeltaan inklusiivinen ja integroitu: uskontoja ja katsomuksia koskevia kysymyksiä on hyvä pyrkiä käsittelemään lapsiryhmälle yhteisinä kysymyksinä. Eri uskontoja ja muita katsomuksia kuten uskonnottomuutta, tulee käsitellä tasavertaisesti pedagogisesti perustellen ja lapsiryhmä huomioiden. Käytännössä se tarkoittaa lapsiryhmässä läsnä oleviin katsomuksiin liittyvän tiedon, historian, perusteiden, toimintamuotojen, tapojen, toimijoiden ja kirjallisuuden esittelemistä.

KATSOMUSTEN AARRELAATIKKO

Tervetuloa Katsomusten aarrelaatikon pariin!

Materiaalin on tarkoitus toimia apuna käsiteltäessä eri katsomuksia varhaiskasvatuksen lapsiryhmien parissa. Materiaali on suunnattu 4-6 vuotiaille lapsille. Sopiva ryhmäkoko Katsomusten aarrelaatikon äärelle on 5-8 lasta. Jokainen ryhmä ja käytettävissä olevat resurssit ovat kuitenkin erilaiset, joten sovelta rohkeasti toiminta juuri sinun ryhmällesi sopivaan muotoon.

Materiaali on virike, voit itse täydentää sitä katsomuksilla, joita juuri sinä kohtaat omassa ympäristössäsi. Materiaalin lopusta löydät vinkkejä, mistä löydät lisää tietoa erilaisista katsomuksista. Katsomukset ovat valittu Vantaan toimintaympäristöä ajatellen ja valitsin vihkoseen ne katsomukset, joista Vantaan perusopetuksessa annetaan uskonnonopetusta.

Työskentelyjä varten tarvitet aarrelaatikon ja kunkin katsomuksen kohdalla mainitut tarvikkeet. Tarvikkeet on pyritty valitsemaan niin, että ne löytyisivät helposti ja olisivat edullisia.

Katsomusten aarrelaatikon pedagogiikasta

Katsomusten aarrelaatikko- työskentelyjen innoittajana on ollut Aulikki Mäkisen ja Eero Jokelan Salaisuuslaatikko- menetelmä. Salaisuuslaatikko menetelmän tausta-ajatuksina ovat Lattiakuva työskentely sekä Godly Play -menetelmä. Tämän opasvihkosen käyttö ei edellytä tausta-ajatusten tuntemusta. Halutessasi voit tutustua niihin. On tärkeää, että työskentelyyn osallistujat saavat toimia eri aistien avulla ja voivat käyttää ryhmää omien ajatustensa heijastuspintana. Aarrelaatikko -työskentelyt pyrkivät tarjoamaan osallistujille kokemuksia osallisuudesta, kokemuksellisuudesta, yhteisöllisyydestä, yksilöllisyydestä, erilaisuuden arvostamista, voimaantumista ja mahdollisuuksia merkitysten etsimiseen.

Laatikon valmistus

Työskentelyjä varten tarvitset aarrelaatikon. Laatikon voi valmistaa esimerkiksi vanhasta pahvisesta kenkälaatikosta tai muusta vastaavasta.

Koristelkaa laatikko yhdessä lasten kanssa hienoksi. Laatikko voi olla esimerkiksi kullan värinen tai ihan mitä muuta tahansa. Koristelussa voi käyttää esim. helmiä, paljetteja, kuvia, tarroja tai nauhoja. Tärkeää on vain se, että se on hieno. Silloin laatikko viestittää, että laatikosta löytyvät asiat ovat on tärkeitä ja merkityksellisiä.

Työskentelystä aarrelaatikon parissa

Katsomusten aarrelaatikko-työskentelyt ovat lyhyitä/pieniä hetkiä eri katsomusten äärellä. On tärkeää, että työskentelyssä samat elementit toistuvat jokaisella kerralla.

Työskentely tapahtuu piirissä. Piiri luo yhteyttä osallistujien välille. Piirissä näemme kaikki toisemme ja piirin muoto luo myös turvaa.

Aluksi on hyvä tehdä yksinkertainen lämmittelyharjoitus tai -leikki. Harjoitus virittää oman mielen ja kehon sekä yhteyden toisiin.

Yhteinen alkuloruttelu vahvistaa tunnetta, että tuokio on siihen osallistuville yhteinen hetki.

Leikin ja alkuloruttelun jälkeen otetaan esille katsomusten aarrelaatikko. Jokaisessa työskentelyssä aarrelaatikosta löytyy esine, joka johdattaa kyseisen katsomuksen äärelle.

Aarrelaatikkoa ei kannata avata ilman lämmittelyä. Laatikko voi kiertää kädestä käteen. Voidaan kokeilla sen painoa, kuunnella millaista ääntä siitä kuuluu ja niin edelleen. Samalla voidaan arvuutella mitä laatikossa mahtaa olla sisällä. Tärkeää on, että laatikko avataan vasta yhteisellä sopimuksella. Laatikon voi avata joko lapsi tai aikuinen. Laatikosta löytyy kuhunkin katsomukseen liittyvä asia tai esine. Esineet on pyritty valitsemaan niin, että ne olisi helposti hankittavissa.

Työskentelyt sisältävät lyhyen tarinallisen osan, yhdessä toteutettavan toiminnallisen vinkin sekä tietoruudun. Tietoruutuun on kerätty hyvin lyhyesti kunkin katsomuksen ydinasiat. Tietoruudun tietoa voit halutessasi jakaa lapsiryhmälle tai se voi vain toimia sinulle taustatietona. Työskentelyt löytyvät materiaalista aakkosjärjestyksessä.

Lämmittelyharjoituksia

Tässä muutama vinkki lämmittelyharjoituksista. Voit keksiä itse lisää ryhmällesi sopivia harjoituksia.

Kierrätetään kuvio

Aarrelaatikkotyöskentelyn ohjaaja laittaa kuvion kiertämään piirtämällä jonkin helpon (ryhmälle sopivan) kuvion vieressään olevan lapsen kämmeneen. Lapsi piirtää kuvion taas seuraavalle lapselle ja näin mennään niin kauan, kunnes kuvio tulee takaisin ohjaajalle.

Liikkeet

Jokainen aarrelaatikkotyöskentelyyn osallistuva saa näyttää vuorollaan oman liikkeen. Toiset vastaavat näyttämällä saman liikkeen takaisin.

Piiritanssi

Seisotaan piirissä. Laitetaan kädet toisten hartioille. Piirissä liikutaan ohjaajan antaman tahdin mukaan pitäen koko ajan toisia hartioista kiinni. Tanssi voi olla vaikkapa seuraavan lainen:

- siirrytään neljä askelta oikealle: yksi, kaksi, kolme, neljä
- siirrytään yksi askel eteenpäin
- siirrytään kolme askelta vasemmalle: yksi, kaksi, kolme
- siirrytään neljä askelta taaksepäin: yksi, kaksi, kolme, neljä

Askelkuvioita voi keksiä itse lisää. (Piiritanssi kirjasta Vinhat touhut levon hetket, s. 19)

Alkutoruttelu

Alkutoruttelu toistetaan kaikuna jokaisen työskentelytuokion aluksi, aarrelaatikkotyöskentelyn ohjaaja johdattaa ryhmän loruun.

Istumme tässä
samassa piirissä
toistemme kanssa.

Tämä on meidän yhteinen hetki,

arrelaatikko aukeaa.

Mitä sieltä löytyykään?

KÄYTÄNNÖN TYÖSKENTELYT

Tähän vihkoseen kootut käytännön työskentelyt tuovat esiin vain pienen häivähdyksen kustakin katsomuksesta. Työskentelyjen ei ole tarkoitus avata kunkin katsomuksen kaikkia piirteitä.

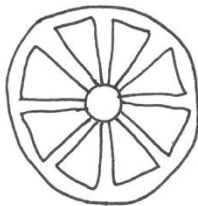
Erilaiset katsomukset ovat läsnä arjessamme ja on tärkeää oppia tuntemaan omaa katsomustaan ja tutustua myös itselle vieraisiin katsomuksiin.

Erilaisia katsomuksia voidaan tutkia esimerkiksi juhlaperinteen, elämänkaaren taitekohtien, eettisten kysymysten, rakennusperinteen, taiteen, musiikin kautta. Tämän vihkosen avulla pääsette alkuun tutustumisessa erilaisiin katsomuksiin. Vihkosen lopusta löydät kirjallisuusvinkkejä, joista voit etsiä itsellesi innoitusta seuraaviin työskentelyihin.

Erilaiset katsomukset rikastuttavat yhteistä elinympäristöämme ja elämäämme. Antoisaa matkaa erilaisten katsomusten äärelle!

BUDDHALAISUUS

Aarrelaatikosta paljastuu Pyörä (mielellään 8 puolainen)



Toimintaan tarvittavat tarvikkeet: Pitkä köysi tai lankakerä sekä pehmolelu. Vaihtoehtoista toimintaa varten tarvitaan kultaista lankaa, liimaa, sakset ja paperia/kartonkia.

Oi, tänään onkin tärkeä päivä. Tähän me olemme valmistautuneet huolella. Minä ja ystäväni nimittäin saamme esittää Vesak-juhlassa pienen näytelmän siitä, miten Buddha syntyi. Olemme harjoitelleet näytelmän esittämistä monta päivää ja nyt jännittää. Vanha taru kertoo prinssi Siddharta Gautamasta, josta myöhemmin sitten tuli Buddha. Siddhartin syntymä ja vauva-aika ei ollut ihan samanlaista kuin meillä. Tarina/taru kertoo, että hän syntyi oman äitinsä kyljestä ja astui puhtaana suoraan kultaiseen verkkoon, jonka jumalat olivat varanneet vauvaa varten. Hänen vartalossaan oli myös merkkejä siitä, että hän on suuri ihminen. Näitä merkkejä olivat pitkät sormet, hiuskiehkura kulmakarvojen välissä ja jalkapohjissa tuhatpuolainen pyörä. Sitten Sidharta tarinan mukaan astui seitsemän askelta pohjoiseen ja sanoi olevansa maailman päämies/johtaja. Hän sanoi myös, että tämä on viimeinen kerta, kun hän on olemassa. Koko maailma kuulema iloitsi tästä ihmeellisestä syntymästä. Samalla tapahtui ihmeellisiä asioita, suolainen merivesi muuttui makeaksi ja maan pinnat peittyivät Lootus-kukkiin. Ja tuo tarinan kertomus meidän nyt pitäisi esittää muille. Vesak-juhlaa vietetään tosi erilaisilla tavoilla eri puolilla maailmaa. Me kokoonnumme yhteen ja toisten buddhalaisten kanssa ja me lapset saamme esittää tuon pikku näytelmän muille vieraille.

Toiminta:

Tehdään yhdessä langasta/köydestä ryhmää yhdistävä verkko (lanka/köysi kulkee ristiin rastiin piirissä seisovien välillä. Jokainen pitää tiukasti kiinni langasta/köydestä). Kun verkko on valmis, voidaan kokeilla, onko se riittävän tiivis kannattelemaan esimerkiksi pehmolelua tai palloa.

Tai:

Jokainen lapsi saa valmistaa oman verkon liimaamalla kultaista lankaa paperille/kartongille. Syntyneet teokset voidaan asettaa näytteille sopivaan paikkaan

Tietoa:

Buddhalaisen uskonnon perustajaa sanotaan Buddhaksi. Nimi tarkoittaa valaistunutta.

Buddhalaiset eivät oikeastaan rukoile, mutta he turvautuvat henkiin.

Buddhalaisten vanhimmat ja tärkeimmät tekstit ovat nimeltään Kolme koria. Ne kertovat Buddhan elämästä ja siitä mitä Buddha on sanonut.

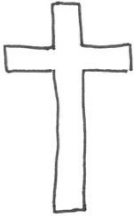
Keskeistä on välttää pahaa ja tehdä hyvää. Mitään elävää ei saa tappa. Buddhalainen ei saa varastaa tai valehdella.

Buddhalaisten virallinen tunnusmerkki on lippu, jossa on kuusi pystysuoraa kaistaa ja viisi vaakasuoraa kaistaa

Buddhalaisilla on myös toinen vanhempi tunnusmerkki, jota kutsutaan opin pyöräksi. Pyörässä on kahdeksan tai kaksitoista puolaa. Tunnus kuvastaa Buddhan opetuksia.

Buddhalaisten suurimpia juhlia on Buddhan päivä eli Vesak-juhla.

EVANKELISLUTERILAISET



Aarrelaatikosta paljastuu risti. (Jos ei muuta ole, niin tämän voi leikata esimerkiksi kartongista).

Toimintaan tarvittavat tarvikkeet: Tarvikkeet ylitettäviä esteitä varten. Kts. toiminta.

Eräs poika, Pekka nimeltään, oli pihalla leikkimässä. Yhtä äkkiä isommat pojat alkoivat kiusata häntä. Pojat heittelivät hänen leikkiautoaan ja ottivat hänen lippiksensä. Isommat pojat myös löivät häntä ja kaatoivat hänet loppuksi maahan. Pekkaa sattui niin, että hän ei päässyt ylös, vaan jäi makaamaan maahan.

Pihatietä pitkin tuli töihinsä kiirehtivä nainen. Hän kiirehti kovaa vauhtia Pekan ohi.

Pekan ohi meni myös naapurin mies. Hän vaihtoi pihan toiselle puolelle, eikä pysähtynyt auttamaan Pekkaa.

Mutta sitten eräs vanha mies lähestyi hitaasti kulkien pihatietä pitkin. Hän pysähtyi Pekan kohdalle ja auttoi Pekan maasta ylös. Hän auttoi Pekkaa keräämään levällään olevat tavarat ja varmisti, että Pekka pääsisi kotiin.

Kuka näistä kolmesta teki oikein Pekkaa kohtaan? Kuka oli todellinen lähimmäinen Pekalle?

Käydään pieni keskustelu siitä, miten meidän tulisi kohdella toisiamme.

Toiminta:

Harjoitellaan toisen auttamista. Parit tai kolmen hengen ryhmät auttavat vuorotellen toisensa pienen esteen yli. Este tulee sovittaa työskentelyyn osallistuvien iän mukaan. Isommat lapset voivat myös miettiä itse arjen tilanteita, joissa tarvitaan apua. Sitten nämä tilanteet voidaan näytellä.

Tietoa:

Evangelisluterilaiset (ja muut kristityt) uskovat Jumalaan ja Jeesukseen.

Jumalaa voi vapaasti rukoilla koska haluaa.

Evangelisluterilaisten pyhä kirja on Raamattu. Raamatussa kerrotaan Jeesuksen elämästä ja kuolemasta, sekä siitä millainen Jumala on.

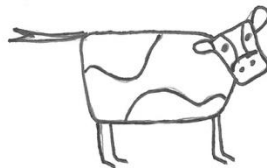
Keskeistä on rakastaa Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistä niin kuin itseään.

Luterilaisen kirkon symboli on risti.

Luterilaisten suuria juhlia ovat joulu ja pääsiäinen.

HINDULAISUUS

Aarrelaatikosta paljastuu Lehmä.
(Esimerkiksi lelulehmä tai pehmolelu).



Toimintaan tarvittavat tarvikkeet: Astia, jossa on pehmeää hiekka (sellaista, jonka pintaan voi piirtää kuvion)

Koti on siivottu ja kaikki alkaa olla valmista. Eilen käytiin ostamassa pieniä lahjoja ja vietiin niitä kaikille ystäville. Tänä sukulaiset tulevat meille ja syömme oikein hyvin ja jaamme meidän omat lahjat. Ikkunakin on jätetty raolleen, jotta vaurauden, hyvinvoinnin ja onnellisuuden jumalatar Lakshmi pääsisi meidänkin kotiin. Olemme valmistaneet veljeni kanssa hiekasta rangoli-kuvion houkuttaaksemme Lakshmia tulemaan meidänkin kotiin. Meillä vietetään diwalia. Se on meidän hindujen tärkein juhla. Se juhlistaa hyvän voittoa pahasta ja valon voittoa pimeydestä. Juhla on saanut alkunsa tarinasta Raman kotiinpaluusta. Rama joutui asumaan 14 vuotta vieraassa kaupungissa pakolaisena. Ennen kun hän pystyi palaamaan omaan kaupunkiinsa, oli hänen voitettava paha Ravana. Kotikaupungin asukkaat sytyttivät tuhansia lyhtyjä kaupunkiin, jotta voitokas Rama löytäisi kotiin. Siksi mekin sytytämme diwalin aikana paljon valoja ja lyhtyjä.

Toiminta:

Kukkakuviot hiekkään

Tarvitset astiallisen hienoa hiekkää. Jokainen tuokioon osallistuva saa piirtää oman kukkakuvionsa (rangolin) sormellaan hiekkään. Vaihtoehtoisesti isompien lasten kanssa voitte täydentää yhtä yhteistä kuviota.

Tietoa:

Hindulainen valitsee tuhansista jumalista joitakin ja palvoo niitä. Kotiin rakennetaan alttari, jolla on kuvia jumalista. Alttarin äärellä rukoillaan kolme kertaa päivässä.

Hindulaisten pyhiä kirjoituksia kutsutaan Veda-kirjoiksi. Veda tarkoittaa pyhää tietoa. Kirjat kertovat siitä, miten maailma on syntynyt, mitä jumalat ovat ja miten uskontoa harjoitetaan.

Keskistä on, että kenellekään ei saa tehdä väkivaltaa/ pahaa. Ohje koskee koko elämää. Kukaan ei saa tuottaa kipua toisille ihmisille, eläimille tai muulle luodulle. Lehmät ovat pyhiä eläimiä hindulaisille.

Hindulaisten tunnusmerkki on pyhä OM-tavu kirjoitettuna. Tavun äänneet kuvaavat maata, ilmaa ja merta.

Hindujen yhteinen tärkeä juhla on monipäiväinen diwali-juhla.

ISLAM

Aarrelaatikosta paljastuu: kuunsirppi ja tähti.

Toimintaan tarvittavat tarvikkeet:
Muovailuvahaa



On jo myöhäinen ilta. Koko perhe on kokoontunut ruokapöydän ääreen. Ismael katsoo kelloa. Vihdoin se tulee tarpeeksi paljon ja saa taas syödä. Enää ei tarvitse kuunnella vatsan kurinaa. Koko päivä on pitänyt olla syömättä eli on paastottu. Nyt nautitaan ensin jotakin pientä ja rukoillaan. Sitten syödään oikein tuhti ateria, jotta taas jaksetaan paastota seuraava päivä. Koko perheen kanssa syötävät iltaruuat ovat paaston aikana juhlahetkiä. Ruokapöydässä on tarjolla koko perheen lempiruokia. Ismaelin perhe paastoa kokonaisen kuukauden ajan. Tätä paastokuukautta kutsutaan ramadaniksi ja se edeltää islamilaisille tärkeintä juhlaa, id al-fitriä. Pienet lapset eivät paastoa. Mutta Ismael on jo niin iso, että hän osallistuu paastoon. Id al-fitri juhlaa odotetaan kovasti, ja kun sitä juhlitaan, kokoonnutaan yhteen sukulaisten ja ystävien kanssa. Ja silloinpa vasta herkullisia ruokia onkin tarjolla.

Toiminta:

Jokainen osallistuja saa muovailu- muovailuvahasta oman herkku/lempiruokansa. Sellaisen, jota haluaisi syödä silloin kun tiedossa on juhlat tai joku muu erityisen kiva hetki.

Kun ruuat on muotoiltu muovailuvahasta, saa jokainen vuorollaan kertoa, mitä ruokaa ”valmisti”. Ja esittelyn jälkeen ruuasta voidaan tarjota kaikille ”maistiaiset”.

Tietoa:

Muslimi uskoo yhteen jumalaan. Jumalan nimi on Allah.

Muslimi rukoilee Allahia. Päivittäin rukoushetkiä on viisi.

Islamin pyhä kirja on Koraani. Koraani kertoo, mitä islamin usko on ja miten muslimin tulee elää. Koraania pitää käsitellä kunnioittavasti.

Keskeistä on velvollisuus kantaa vastuuta toisista ihmisistä. Koska jumala on hyvä, pitää itse saamaansa hyvää jakaa muille.

Islamilla ei ole virallista symbolia eli tunnusmerkkiä. Tunnusmerkinä käytetään kuitenkin puolikuuta ja tähteä.

Muslimit viettävät ís al-fitr- juhlaa kun ramadan (eli paastokuukausi) päättyy. Muslimin elämän suurin tapahtuma on, kun hän pääsee pyhiinvaellukselle Mekkaan.

KATOLISUUS

Aarrelaatikosta paljastuu Helminauha.



Toimintaan tarvittavat tarvikkeet:
kuminauhaa ja helmiä, jotka voi pujottaa kumilankaan. Vaihtoehtoisesti piirustuspaperia ja kyniä.

Minnalla on tänään mielessä monta tärkeää asiaa. Hän haluaa jutella niistä Jumalan kanssa. Sitä kutsutaan rukoilemiseksi. Minna on rukoillut yhdessä äidin ja isän kanssa. Aika usein he ovat käyttäneet apuna rukousnauhaa. Rukousnauhassa on monta helmeä peräkkäin ja se muistuttaa vähän Minnan äidin hienoa kaulakorua. Rukousnauhan nimi on ruusukko. Minna on vielä niin pieni tyttö, että hän ei vielä muista läheskään kaikkia rukouksia, joita helminauhaan liittyy. Mutta ei se haittaa. Jumalan kanssa Minna voi onneksi jutella ihan omin sanoin ja ihan kaikenlaisista asioista. Tänään Minna haluaa kertoa Jumalalle uudesta leikkikaveristaan ja kivasta yhteisestä leikistä.

Toiminta:

Elämässämme on paljon tärkeitä asioita. Isompia ja pienempiä. Niitä on joskus ihan hyvä ja tärkeä ajatella. Tuokioon osallistuvat saavat miettiä itselleen tärkeitä asioita, ja pujottaa jokaisen tärkeän asian merkiksi helmen kuminauhaan.

Vaihtoehtoisesti osallistujat saavat piirtää kuvan/kuvia itselleen tärkeistä asioista. Asiat ja kuvat voivat olla juuri niitä, jotka ovat osallistujille tärkeitä ja merkityksellisiä.

Tietoa:

Katoliset (ja muut kristityt) uskovat Jumalaan ja Jeesukseen.

Katoliset rukoilevat usein Neitsyt Mariaa, Jeesuksen äitiä. Katoliset voivat käyttää rukouksen apuna helminauhaa.

Katolisten pyhä kirja on Raamattu. Raamatussa kerrotaan Jeesuksen elämästä ja kuolemasta, sekä siitä millainen Jumala on.

Keskeistä on rakastaa Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistä niin kuin itseään.

Katolisen kirkon symboli on risti.

Katolisten suuria juhlia ovat joulu ja pääsiäinen.

KRISHNA

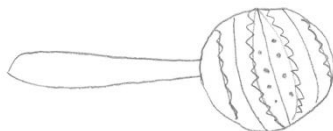
Aarrelaatikosta paljastuu Helistin.

Toimintaan tarvittavat tarvikkeet: Helistimiä, marakasseja ja muita kädessä soitettavia soittimia.

Olen äidin ja isän kanssa kaupungilla. Olemme ostoksilla. Minua ja pitkästyttää koko homma. Olisi kiva päästä jo kotiin, leikkimään omilla leluilla. Yhtä äkkiä jostakin alkaa kuulua minulle outoa musiikkia. Se helisee ja on samalla tosi rytmikästä. Musiikin mukana myös lauletaan jotakin, mitä en ole ennen kuullut. Sitten näkyviin tulevat jo ihmiset, jotka musiikkia soittavat. Kaikki miehet ovat pukeutuneet oranseihin kaapuihin ja kaikkien hiukset ovat muuten lyhyet, mutta keskellä päätä on hauska tupsu. Naiset ovat pukeutuneet tosi värikkäisiin kankaisiin. Ihmiset näyttävät ystävällisille ja iloisille, mutta en kyllä yhtään ymmärrä mitä he puuhaavat. Kysyn äidiltä keitä nuo ihmiset oikein ovat ja mitä he tekevät. Äiti vastaa, että he ovat ihmisiä, jotka kuuluvat Krishna-liikkeeseen. Ja he musiikilla ja ääneen lauletulla rukoushymnillä osittavat kunnioitusta Visnu-jumalalle.

Toiminta:

Soitetaan yhdessä helistimillä ja marakasseilla. Pyritään löytämään yhteinen rytmi, jossa kaikki osallistujat pysyvät mukana. Kun rytmi löytyy, voidaan yhdessä piirissä liikkua rytmin mukana.



Tietoa:

Krishna-liike pohjautuu hindulaisen Visnun palvontaan. Krishna liike palvoo jumalana Herra Krishnaa. Rukouksena toistetaan maha-mantraa useita kertoja päivässä.

Krishnojen pyhät kirjat ovat Bhagavadita sekä kansalliseepokset Mahabharata ja Purnat.

Keskeistä on henkilökohtainen suhde jumalalliseen Herraan. Krishnat uhraavat jumalalleen kasvisruokaa.

Krishnojen symbolina voidaan pitää puista helminauhaa, japaa, joka on pyhä. Sitä ei anneta toisten käsiin.

Suomessa Krishna-liikkeen jäsenet viettävät Krishnan syntymäjuhlaa suurena juhlana.

ORTODOKSISUUS

Aarrelaatikosta paljastuu ikoni/kuva ikonista.

Toimintaan tarvittavat tarvikkeet:
Kartonkiset muna-aihiot, värikyniä/tusseja.
Lisäksi tarvittaessa muuta munien koristeluun sopivaa materiaalia kts. toimintaohje.



On jo tosi myöhä yö. Minä seison kirkossa äidin ja mummon kanssa. Meillä on pienet kynttilät kädessä. Kohta niihin syttyy valo ja sitten lähemme yhdessä kaikkien muiden kanssa kiertämään kirkon ympäri. Risti, papit ja ikonit menevät edellä ja me muut perässä. Palaamme takaisin kirkkoon ja kun vihdoinkin pitkän ajan jälkeen pääsemme lähtemään kotiin ja saamme mukaan punaiseksi värjätyn kanamunan. Kotona pääsemme suoraan ruokapöytään ja se on täynnä kaikenlaisia herkkuja. Koko perhe on herännyt ja me lapset leikimme syömisen ohessa kanamunankopautustaistelua. Pelissä kopautetaan keitetty kanamuna kaverin kanamunan kanssa yhteen. Se voittaa, jonka kanamuna pysyy ehjänä. Meillä kotona on paljon esillä erilaisia koristemunia ja näitä keitettyjä ja koristettuja kanamunia on kokonainen iso vadillinen. Pääsiäismunat ovat uuden elämän ja Jeesuksen ylösnousemuksen symboleita. Pääsiäinen on meidän ortodoksien suurin juhla. Ja siksi näemme paljon vaivaa, kun koristelemme kodin ja laitamme erilaisia ruokia pääsiäisyön aterialle.

Toiminta:

Jokainen osallistuja saa koristella oman pääsiäismunansa. Yksinkertaisimmillaan koristellaan kartongista leikattu munan puuväreillä/tusseilla. Mutta mikäli into riittää, voi kartonkimunan koristelussa käyttää vaihtelevia tekniikoita omalle ryhmällesi sopivalla tavalla. Myös keitetyn kanamunan koristelemine tusseilla on hauskaa. Lopuksi asetetaan syntyneet taideteokset näytille sopivaan paikkaan.

Tietoa:

Ortodoksit (ja muut kristityt) uskovat Jumalaan ja Jeesukseen.

Ortodoksit tekevät ristinmerkin rukouksen yhteydessä.

Ortodoksien pyhä kirja on Raamattu. Raamatussa kerrotaan Jeesuksen elämästä ja kuolemasta, sekä siitä millainen Jumala on. Ortodokseille tarkeitä ovat ikonit, jotka ovat Raamatun tekstin vastineita.

Keskeistä on rakastaa Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistä niin kuin itseään.

Ortodoksien kirkon symboli on risti vinolla poikkipuulla.

Ortodoksien suurin juhla on pääsiäinen.

USKONNOTTOMUUS

Aarrelaatikosta paljastuu peili (peilistä heijastuu oma kuva ja sitä myöten se katsomus, jota edustaa)

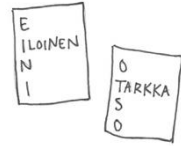
Toimintaan tarvittavat tarvikkeet: A4 paperia ja tusseja

Meidän perheeseemme on syntynyt uusi vauva. Se on vielä ihan pieni. Nyt minäkin olen isovelji. Vauva on vielä niin pieni, ettei se osaa leikkiä minun kanssani. Eikä sillä vielä ole nimeä ollenkaan. Minä kutsun vauvaa pikkuseksi.

Ensi viikonloppuna meillä on kuitenkin juhlat, nimiäiset. Kotiin on kutsuttu meille tärkeitä ihmisiä; mummot ja vaarit, sedät ja tädit ja meidän kaikki serkut. Kun vieraat tulevat ja juhlat alkavat, paljastavat äiti ja isä uuden vauvan nimen ensimmäistä kertaa. Sitten saamme herkutella kakulla ja muilla herkuilla. Minua ihan jännittää. Mikä mahtaakaan tulla uuden vauvan nimeksi? Nimi on tärkeä asia. Kun kuulen oman nimeni, tiedän että tarkoitetaan juuri minua, eikä jotakuta toista.

Toiminta:

Kirjoitetaan jokaisen lapsen nimi riittävän suurilla kirjaimilla pystyyn asetetulle A4 paperille. Keksitään jokaisesta nimen kirjaimesta jokin kyseiseen lapseen sopiva positiivinen ominaisuus. Työskentelyn ohjaaja toimii kirjurina



ja auttaa ominaisuuksien keksimisessä. Positiiviset asiat voivat liittyä esimerkiksi luonteenpiirteisiin tai asioihin, joissa lapsi on taitava. Pienten lasten kanssa voidaan miettiä jokaiselle vain yksi positiivinen ominaisuus.

Tietoa:

On ihmisiä, jotka eivät kuulu mihinkään uskontoon/uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Agnostikolla ei ole mielipidettä siihen, että onko jumalaa tai jumalia olemassa. Ateistit ajattelevat, että jumalaa ei ole olemassakaan.

Uskontokuntiin kuulumattomat perustavat uskonsa useimmiten johonkin filosofiaan.

Uskonottomilla ei ole pyhää kirjaa.

Keskeistä on, että maailman todellisuus ja kaikki ilmiöt voidaan selittää tieteellisesti ja rationaalisesti.

Monet uskonottomat eivät vietä yhteisiä juhlia tai he viettävät niitä ilman uskonnollista sisältöä.

KIRJALLISUUTTA

Materiaalin innoittajana ja lähteinä ovat toimineet seuraavat teokset ja internetlähteet. Voit hyödyntää niitä halutessasi lisää tietoa erilaisista katsomuksista

Kirjallisuutta:

Atte ja Anna. Meidän ja muiden uskonnot.
(Tytti Issakainen ja Pekka Rahkonen, Lasten keskus.)

Katsomukset kohtaavat.
(Suvielise Nurmi, Kirjayhtymä.)

Kaiken maailman juhlat. Juhlia, leikkejä ja askartelua lapsille.
(Riikka Kotka, Pieni Karhu.)

Uskonnot.
(Suom. Marjo Hautaviita, Perhemediat.)

Adventista Ramadaniin. Uskonnolliset juhlat Suomessa.
(Tuija Pyhäranta jne., Kirjapaja.)

Vinhat touhut levon hetket. Virikkeitä aamu- ja iltapäivätoimintaan. (Kati Jansa toim, Lasten Keskus ja PTK.)

Salaisuuslaatikko.
(Aulikki Mäkinen ja Eero Jokela, Lasten keskus ja PTK.)

Lattiakuvat katsomuskasvatuksessa ja opetuksessa.
(Kaisa Aitlahti jne., Lasten keskus.)

Suuri leikki. Käsikirja Godly play -menetelmään.
(Jerome W. Berryman, LK-kirjat.)

LINKKIVINKKEJÄ

Internetlinkkivinkkejä:

www.evl.fi

www.katolinen.fi

www.uskonnot.fi

www.buddhalaisuus.fi

www.uskontokalenteri.fi

www.rabita.fi (suomen Islamilainen Yhdyskunta)

www.uskontojenmaailma.fi

www.krishna.fi

www.ort.fi

www.vapaa-ajattelijat.fi

TERMEJÄ

Allah islamilaisten nimitys Jumalalle

Altteri on pöytä tai koroke, jota käytetään uskonnollisissa seremonioissa. Yleensä alttari on keskeisessä asemassa ja sitä pidetään pyhänä.

Buddha buddhalaisten nimitys jumalalle

Diwali hindujen tärkeä, vuosittain toistuva juhla

Filosofia tutkimusmenetelmä joka perustuu järkeen ja järkiperäisiin perusteluihin, ja pyrkii välttämään perusteettomia oletuksia. Tutkimuksen tavoitteena on järjestelmällisyys, yleisyys ja asioiden ymmärtäminen.

Henki tarkoittaa ihmisen tai eläimen elämää, uskomuksissa myös yliluonnollista elämänvoimaa.

Id al-fitr islamilaisten suurin juhla

Ikoni etenkin ortodoksisen kirkon uskonnollisissa yhteyksissä käyttämä kuva. Myös katolinen kirkko käyttää ikoneita.

Japa Krishnojen symboli, puinen helminauha, joka on pyhä.

Jeesus kristityille Jumalan poika ja muslimeille profeetta eli Jumalalta tulevien asioiden välittäjä

Jumala tarkoittaa yliluonnollisia olentoja, joiden uskotaan hallitsevan esimerkiksi luonnonvoimia ja ihmisten kohtaloita.

Luterilaisten, katolisten ja ortodoksien nimitys omalle Jumalalleen.

Jumalatar naispuolinen jumala

Kirkko on kristinuskon pyhä rakennus

Kristitty johonkin kristilliseen kirkkoon tai yhteisöön kuuluva henkilö

Lähimmäinen kaikki ihmiset, jotka ovat meidän lähellämme

Mahara –mantra Krishna – liikkeeseen kuuluvien ihmisten rukous

Mekka islamilaisten pyhä, eli tärkeä kaupunki

Neitsyt Maria Jeesuksen äiti

Paasto kun ihminen paastoa, hän luopuu vapaaehtoisesti jostakin, esimerkiksi ruuasta tai huvituksista. Paaston avulla keskitytään elämän tärkeisiin asioihin. Monissa uskonnoissa paastotaan.

Pappi uskonnollisen yhteisön johtaja/hoitaja

Pyhä kirja kunkin uskontokunnan tärkeä kirja, jossa kerrotaan kullekin uskonnolle tärkeitä asioita

Pyhiinvaellus hengellinen tai uskonnollinen matka johonkin pyhään paikkaan

Pääsiäinen kristittyjen (tässä vihkosessa luterilaiset, katoliset ja ortodoksit) suurin juhla

Rangoli –kuvio kukkakuvio, jolla hindut houkuttelevat jumalia tulemaan luokseen.

Rukous puhumista Jumalan kanssa

Rukous –hymni laulaen rukoiltu rukous

Symboli on tunnuskuva, vertauskuva, merkki, tuntomerkki, tunnusmerkki, joka edustaa jotakin asiaa.

Valaistunut henkilö jolla on paljon tietoa ja viisautta

Veda –kirjat hindulaisten pyhä kirja

Vesak buddhalaisten suuri juhla

